

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

**Postoupení pohledávky z obchodněprávního
vztahu, globální cesse, factoring**

Diplomová práce

Michal Vrajík

(diplomant)

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Čech, LL.M.

Praha, červen 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 18. 6. 2010

Michal Vrajík

Tuto práci bych chtěl věnovat své přítelkyni Melindě

a svým rodičům Marcele a Petrovi.

Poděkování

Děkuji JUDr. Petru Čechovi, LL.M., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné a podnětné připomínky, pomoc v orientaci v judikatuře a při zpracování.

V Praze 18. 6. 2010

Michal Vrajík

1. Úvod	7
2. Postoupení pohledávky – úvodní výklad	9
3. Pohledávky, které jsou z postoupení vyloučeny	12
3.1 Zákonné důvody vyloučení postupu dle § 525 OZ.....	12
3.1.1 Pohledávky, které zanikají nejpozději smrtí věřitele	12
3.1.2 Pohledávky, jejichž obsah by se postoupením změnil.....	13
3.1.2.1 Změna místa plnění.....	14
3.1.2.2 Štěpení pohledávky.....	14
3.1.2.3 Plnění vázaná na osobu věřitele.....	17
3.1.3 Pohledávky nepostižitelné výkonem rozhodnutí	17
3.1.4 Pohledávky, jejichž postoupení brání dohoda věřitele a dlužníka.....	18
3.2 Koncepce neplatnosti postoupení pohledávky.....	20
3.3 Důvody „sporné“ a jejich řešení	21
3.3.1 Nepostupitelnost pohledávky ze smlouvy o smlouvě budoucí.....	21
3.3.2 Brání postupu bankovní tajemství?.....	22
3.3.3 Musí postupovaná pohledávka existovat?	23
3.3.4 Lze postoupit pohledávku za dlužníkem přímo dlužníku?	25
4. Faktoring, globální cese.....	27
4.1 Podstata a schéma faktoringu	27
4.2 Funkce faktoringu	29
4.3 Typy faktoringu	30
4.3.1 Faktoring regresní a bezregresní.....	30
4.3.2 Faktoring tuzemský a mezinárodní.....	31
4.3.3 Faktoring zjevný a skrytý	32
4.4 Důvody a rozsah používání faktoringu v praxi.....	33
4.4.1 Výhody a nevýhody používání faktoringu.....	33

4.4.2	Objem a vývoj faktoringu v ČR v posledních letech, struktura jeho poskytovatelů	34
4.5	Právní podstata faktoringu, globální cese	35
4.5.1	Faktoring jako složený jev	35
4.5.2	Globální cese jako základ fungování faktoringu	35
5.	Hlavní problémy provádění globální cese	38
5.1	Otázka určitosti vymezení předmětu cese	38
5.2	Budoucí pohledávky jako předmět globální cese	39
5.2.1	Pojem budoucí pohledávky a její postupitelnost	39
5.2.2	Určitost vymezení budoucí pohledávky	40
5.2.3	Postoupení budoucí pohledávky a soulad s dobrými mravy.....	42
5.2.4	Moment účinnosti postupu budoucí pohledávky – smlouvou, nebo až vznikem pohledávky?	43
5.2.5	Lze budoucí pohledávku před jejím vznikem dále postoupit?	45
5.2.6	Co když postoupená pohledávka vůbec nevznikne?.....	46
5.2.7	Otázka střetu pactum de non cedendo s předchozím platným postupem budoucí pohledávky.....	47
6.	Jak platně provést faktoringovou operaci?	49
6.1	Rámcová smlouva a následné smlouvy o postoupení pohledávek	49
6.2	Smlouva o globální cesi.....	51
7.	Následky neplatného postoupení pohledávky	53
7.1	Postavení dlužníka v případě neplatného postoupení	53
7.2	Kdo má aktivní věcnou legitimaci k uplatnění neplatně postoupené pohledávky	55
7.3	Vypořádání vztahů mezi postupitelem a postupníkem při neplatném postoupení pohledávky.....	58
7.3.1	Vypořádání v případech, kdy bylo plněno postupníkovi.....	58
7.3.2	Odpovědnost postupitele za pravost pohledávky.....	59

8. Závěr	61
SEZNAM LITERATURY	63
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	66
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE	67
SUMMARY	67
KLÍČOVÁ SLOVA (KEY WORDS)	68

1. Úvod

V této práci bych chtěl poskytnout řešení vybraných dosud sporných nebo alespoň nejednoznačných otázek souvisejících s postoupením pohledávky. Otázky, na něž bude tato práce tematicky zaměřena, jsou zvoleny systematicky tak, aby mohly přispět zejména do diskuse ohledně způsobu, jak platně provést globální cesi, potažmo faktoringové operace.

Postoupení pohledávky je institut, jehož úprava je obsažena pouze v obecném právu občanském, používán je ovšem hojně v obchodněprávních vztazích a jeho použití má v těchto vztazích svá specifika. Typickým pro podnikatelské vztahy tak je např. postup většího souboru pohledávek najednou nebo postup pohledávek dosud nevzniknuvších. Na tyto a jiné problémy však nebyla úprava obsažena v občanském zákoníku stavěna, a praxe tak řeší situace, kdy v právním řádu chybí úprava a musí se překlenovat za pomoci výkladu a analogie. Podnětné jsou v dané oblasti možná více než jindy též závěry judikatury soudů.

Vědom si rozsahu, jaký by byl potřebný pro skutečně podrobnou analýzu všech otázek spojených s postupem pohledávky, byl jsem nucen omezit se pouze na několik konkrétních problematických okruhů. Při výběru těchto oblastí jsem zohlednil především kritérium, zda je daný okruh relevantní pro obchodní a podnikatelskou praxi a zda v současné době v dané oblasti pociťujeme absenci nebo alespoň nejasnost v právní úpravě. Tato práce si neklade za cíl popisovat instituty nevyužívané v praktickém obchodním životě. I proto jsem musel omezit rozsah obecného pojednání o postoupení pohledávky jen na několik nejpodstatnějších rysů.

Cílem následujících stran bude tedy rozebrat především několik konkrétních problémů, které souvisí s postoupením pohledávky (cesi). Nejprve se zaměřím na to, které pohledávky jsou z postoupení vyloučeny a na základě čeho. Hlavní část práce věnuji problematice faktoringu, jeho typů a využití, ale zejména problematice globální cese jako nejčastějšího způsobu právního provedení faktoringu. Jelikož globální cese je dle současné judikatury (v platném právu zachycena vůbec není) zásadně možná, ale její provedení je spojeno s problémy, pokusím se navrhnout způsob, jak tento typ cese

právně „čistě“ provést. V závěru bych pak rád upozornil na možné problémy, které vzniknou v návaznosti na neplatnost cese.

Jako metodu práce jsem pak zvolil abstrakci a interpretaci závěrů klíčových děl právní doktríny a judikatury Nejvyššího soudu České republiky, v menším rozsahu též Ústavního soudu České republiky, a to vše za použití základních výkladových metod gramatického, logického a systematického i teleologického výkladu a logických postupů a *maiori ad minus*, *a minori ad maius*, *a simili* a *per analogiam*.

Veškerá použitá rozhodnutí soudů jsou k dispozici na webových stránkách příslušných institucí, pokud není v citaci pod čarou uveden jiný zdroj čerpání. Při citování děl a judikatury byly v zájmu přehlednosti práce sjednoceny používané zkratky a pojmosloví s autorským textem práce.

2. Postoupení pohledávky – úvodní výklad

V úvodu práce však považuji za nutné uvést alespoň několik obecných vět o postoupení pohledávky.

Postoupení pohledávky (*cese*) je tradičním institutem s kořeny v římském právu. Jedná se o specifický typ změny v subjektech závazku. Dosavadní věřitel *cesí* postupuje svou pohledávku třetí osobě, která za něj nabývá spolu s pohledávkou všechna věřitelská práva, ergo stává se věřitelem. Z hlediska nabytí věřitelství se jedná o derivativní způsob – nový věřitel své postavení odvozuje od postavení věřitele předchozího. Pohledávku tedy *cesionář* nabývá ve stavu, v jakém existovala ke dni účinků postupu, včetně zajištění nebo příslušenství.¹

Co do právního důvodu postupu se rozlišují v zásadě tři druhy *cese*. Je to jednak *cessio voluntaria*, neboli dobrovolné postoupení, které se uskutečňuje smlouvou. V dalším výkladu se postoupením pohledávky rozumí jen toto postoupení smluvní, není-li na příslušném místě v textu uvedeno jinak. Druhým typem je *cessio ex lege*, tedy zákonné postoupení. Právním důvodem je zde přímo zákon. Třetím typem pak je *cessio iudiciaria*, tedy postoupení na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci (soudu), které je zde právním důvodem. Dva posledně uvedené subtypy lze souhrnně označit též jako *cessio necessaria*, nucené postoupení.

Jako *cesi* zásadně neposuzují *cesi fiduciární*² (tzv. inkasocese). Při *fiduciární* *cesi* totiž dochází k postoupení pouze „naoko“ a ve skutečnosti se jedná o nepřímé zastoupení. Postupník pouze pohledávku na něj postoupenou vymůže a to, co vymohl, předá postupiteli. Jde tedy jen o způsob předání aktivní legitimace pro uplatnění a případná řízení.

Platnou právní úpravu dobrovolné *cese* v současnosti obsahují § 524–530 OZ. Obchodní zákoník zvláštní úpravu neobsahuje kromě některých ustanovení o započtení pohledávek v § 358–364 ObchZ. Ustanovení občanského zákoníku jsou tak prakticky beze změn aplikovatelná i na obchodněprávní vztahy.

---

¹ Shodně např. ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1566. Nebo ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1494.

² Shodně též ELIÁŠ, K. Občanský zákoník. Str. 1495.

Platnou právní úpravu cesí nucených bychom pak našli jak v občanském zákoníku³, obchodním zákoníku⁴, občanském soudním řádu⁵, tak konečně i v zákoně č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, v platném znění.⁶

Z hlediska komunitárního práva postoupení pohledávky zatím (jako obecně velká část závazkového práva) upraveno není nijak. Jako nejvýznamnější snahu v této oblasti lze shledat Návrh společného referenčního rámce (Draft Common Frame of Reference)⁷ a doktrinální dílo Principles of European Contract Law vytvořené skupinou pod vedením Ole Landoa.⁸

Z historického hlediska se právní úprava vyznačuje výraznou setrvalostí, když obdobné pojetí tohoto institutu bez rozsáhlejších změn je na českém území tradováno už od doby platnosti rakouského ABGB z roku 1811.

Pro účely dalšího výkladu je vhodné též vymezit pojem „pohledávka“, která může jako jediná být předmětem postupu. Tento pojem je legálně definován v § 488 OZ tak, že pohledávkou je věřitelovo právo na plnění od dlužníka. Tato definice je použitelná pro celý právní řád a lze s ní bez výhrad souhlasit.

Dobrovolný postup se děje písemnou dohodou⁹ mezi původním věřitelem (postupitelem, cedentem) a věřitelem novým (postupníkem, cesionářem). Dlužník (debitor cessus) se této dohody, která je svou podstatou konsenzuálním kontraktem¹⁰, nijak neúčastní. Proto také postup vůči němu nenabude účinnosti, dokud mu není cedentem notifikován. Notifikaci může provést též cesionář, ten ovšem musí prokázat titul, na základě něhož pohledávku nabyl.

Do chvíle, než je dlužník o postupu řádně informován (notifikován), zprostí se dlužník svých povinností plněním postupiteli. Veškeré námitky, jež měl dlužník vůči postupiteli v době postoupení, zůstávají mu zachovány i vůči postupníku.

---

³ Např. ustanovení § 550 OZ – splnění dluhu ručitelem.

⁴ Např. ustanovení § 477 ObchZ – přechod práv a povinností při prodeji podniku.

⁵ Zde půjde zejména o výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky dle § 303 a násl. OSŘ.

⁶ Dle § 17 odst. 3 citovaného zákona může být předmětem dražby převoditelné majetkové právo.

⁷ Tento návrh nemá ambice stát se formálním pramenem práva a měl by sloužit spíše jako interpretační vodítko a zdroj úpravy pro pozdější směrnice.

⁸ Toto dílo již proniklo i do judikatury Ústavního soudu ČR, k tomu viz rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 436/05 ze dne 10. července 2008.

⁹ Písemná forma musí být dle § 524 OZ dodržena pod sankcí absolutní neplatnosti dle § 40 odst. 1 OZ.

¹⁰ DVORÁK, J. Občanské právo hmotné 2, s. 107.

Postoupit lze jediné pohledávku, nikoliv povinnost. Z tohoto důvodu dosud nelze postoupit smlouvu. Praxe na toto omezení reaguje kombinací cese a intercese (přistoupení k závazku)¹¹, ani takovéto řešení však není totožné s postoupením smlouvy.¹² V každém právním vztahu totiž existují součásti, jež nejsou ani povinností ani pohledávkou. Tyto součásti pak logicky nepřejdou. Lze tak s povděkem kvitovat, že v návrhu nového občanského zákoníku je již postoupení smlouvy (návrh hovoří o převodu smlouvy) výslovně upraveno a umožněno.¹³

---

¹¹ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1496.

¹² ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 6.

¹³ Viz ustanovení § 1743–1748 vládního návrhu zákona občanský zákoník.

3. Pohledávky, které jsou z postoupení vyloučeny

V závěru předchozí kapitoly jsem uvedl, že postoupit lze pouze pohledávku. K této tezi je třeba navíc dodat, že ne každá pohledávka je způsobilým předmětem postupu. Některé pohledávky jsou z postoupení vyloučeny ze zákona, jiným pak brání dohoda původního věřitele s dlužníkem. Jednotlivým důvodům se bude podrobně věnovat následující úsek.

3.1 Zákonné důvody vyloučení postupu dle § 525 OZ

Zákonnou úpravu výše uvedené problematiky obsahuje především § 525 OZ. Z postupu jsou tedy vyloučeny pohledávky:

- a) jež nejpozději smrtí věřitele zanikají;
- b) jejichž obsah by se postoupením změnil;
- c) jež nemohou být postiženy výkonem rozhodnutí;
- d) u nichž postoupení vylučuje dohoda věřitele s dlužníkem.

Tyto důvody lze cum grano salis rozlišovat na důvody absolutní (lpící na pohledávce jako takové) a relativní (lpící na určitých věřitelích/skupinách věřitelů). Mezi důvody absolutní patří pohledávky uvedené výše sub a), c) a d), relativním pak je důvod popsán sub b). Bližší vysvětlení bude podáno v příslušných odstavcích.

Jak občanský, tak obchodní zákoník obsahují v některých ustanoveních další zákazy nebo vyloučení postupu. Jako příklady lze uvést, že nelze postoupit předkupní právo dle § 604 OZ, právo na důchod dle § 844 OZ nebo právo užívat najatý dopravní prostředek dle § 632 ObchZ.

3.1.1 Pohledávky, které zanikají nejpozději smrtí věřitele

Formulace uvedená výše sub a) a obsažená v § 525 odst. 1 OZ není zcela přesná, resp. ji nelze brát doslovně. Lze souhlasit s Eliášem¹⁴, že pohledávky, které zanikají nejpozději věřitelovou smrtí, jsou vlastně téměř všechny pohledávky, protože mohou zaniknout i dříve (a valná většina jich dříve i zanikne). Smyslem této zákonné formulace je vyloučit z postupu ty pohledávky, které jsou vázány na osobu konkrétního věřitele

---

¹⁴ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1500.

a jeho smrtí vždy zaniknou. Ergo by musely postupem zaniknout, byl-li by postup umožněn. Návrh nového občanského zákoníku je formulován přesněji, když ve svém § 1729 odst. 2 hovoří o „pohledávkách, které zanikají smrtí“.

Tyto pohledávky jsou vymezeny v § 579 odst. 2 OZ a patří sem tedy právo na bolestné, na náhradu za ztížení společenského uplatnění a konečně práva na plnění striktně omezená jen na konkrétního věřitele. Vřadit do této skupiny lze např. právo na výživné, k tomu viz § 94 odst. 1 zákona č. 94/1963, o rodině, v platném znění.

Výše jsem uvedl, že se jedná o tzv. důvod absolutní, neboť výše uvedené pohledávky nelze postoupit žádné třetí osobě.

3.1.2 Pohledávky, jejichž obsah by se postoupením změnil

Jestliže vyloučení postupu uvedené výše nebude mít pro podnikatelskou praxi význam, důvod uvedený sub b) již významný je. Promítá se v něm princip „spravedlnosti cese“. Ani formulaci obsaženou opět v § 525 odst. 1 OZ nelze považovat za šťastně zvolenou a je potřeba ji vykládat taktéž restriktivně, a to tak, že z postoupení jsou vyloučeny pouze ty pohledávky, jejichž obsah by se postupem změnil jednak k tíži dlužníka, jednak by muselo jít o změnu podstatnou. Ke stejnému závěru dospěl Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 32 Odo 525/2004 ze dne 19. května 2005.

Obě výše uvedené podmínky musejí být dle mého názoru splněny kumulativně. Ustanovení totiž míří k ochraně dlužníka, a tak byť sebedostatnější změna obsahu, která nebude nikomu k tíži, nebo dokonce bude k tíži věřitele¹⁵, nevylučuje postoupení pohledávky. Stejně tak nepodstatná změna obsahu nevylučuje pohledávku z postoupení, opačné chápání by totiž z postoupení vyloučilo de facto všechny pohledávky, neboť vlastně každou změnou subjektu se do jisté míry mění i obsah pohledávky.¹⁶

V návrhu nového občanského zákoníku je toto ustanovení reformulováno tak, že postup vylučují pouze podstatné změny v obsahu k tíži dlužníka.¹⁷ Tato formulace by tak dle mého názoru měla vyřešit i nejednoznačnost ohledně umožnění postupu k tíži věřitele, a to ve prospěch výše nastíněného řešení.

---

¹⁵ Závěr, že postup, který zhorší postavení věřitele, je možný, není ale rozhodně v judikatuře soudů traktován jednoznačně, viz ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 10.

¹⁶ Většinou dojde alespoň ke změně místa plnění závazku.

¹⁷ K tomu viz formulaci obsaženou v § 1729 odst. 2 vládního návrhu občanský zákoník.

Podstatných změn obsahu si lze představit jistě vícero a nikde nebyl dosud podán jejich taxativní výčet, neboť to, zda je změna podstatná, se odvíjí i od konkrétní situace mezi konkrétními účastníky právního vztahu. Přesto lze uvést několik nejčastějších příkladů, kdy změna obsahu je změnou podstatnou. Níže si rozebereme následující:

- a) změna místa plnění;
- b) štěpení pohledávky;
- c) situace, kdy je plnění vázáno na osobu věřitele, nicméně jeho smrtí nezaniká.

3.1.2.1 Změna místa plnění

Změna místa plnění (tzv. „splniště“) se nejvýrazněji projevuje při případech nepeněžitých plnění u tzv. donosných dluhů (tedy dluhů, jež jsou plněny u věřitele). Myslí se tím situace, kdy debitor cessus je povinen např. na věřitelově pozemku provést dílo nebo věřiteli dodat předmět koupě. Pak je samozřejmě patrný rozdíl (zejména v nákladech), jestli plní dlužník věřiteli se sídlem ve stejném místě nebo věřiteli se sídlem např. v jiném státě.

Stejně tak lze, s jistými výhradami, vidět jako podstatnou změnu obsahu též změnu místa plnění u závazků peněžitých. Okruh případů ovšem bude výrazně zúžen, neboť v zásadě by mělo být dlužníku úplně jedno, na jaké konkrétní číslo účtu odešle platbu apod. Rozdíl může však nastat kupříkladu v mezinárodním obchodě, kdy nelze vyloučit situace, v nichž nový věřitel bude mít např. bankovní účet veden u banky, s níž nemá uzavřenou smlouvu (nostro/loro účet) banka dlužníka. Celá transakce tak bude muset proběhnout přes (nejméně jednu) další banku a může znamenat masivní nárůst nákladů na straně dlužníka.

Tento důvod lze však zařadit mezi důvody relativní, neboť nic nebrání tomu, aby tatáž pohledávka byla postoupena věřiteli jinému, pokud se změnou splniště nevzniknou dlužníku neúměrné dodatečné náklady.

3.1.2.2 Štěpení pohledávky

Štěpení pohledávky opět zásadně nebrání tomu, aby část pohledávky byla postoupena. Problém nastává až v momentě, kdy se takové štěpení dostane do rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 OZ. To může opět nastat více způsoby, z nichž v praxi

nejčastějším příkladem je jednak umělé vytváření mnohosti věřitelů právě za účelem podání návrhu na insolvenční řízení dlužníka (kdy v některých odvětvích podnikání je třeba bohužel připustit, že se z institutu insolvence stal prostředek konkurenčního boje), a dále pak rozštěpení pohledávky na řadu menších za účelem zvýšení nákladů na jejich splnění na straně dlužníka. Obě situace nyní blíže rozeberu.

První situaci uvádí jako příklad ve svém článku Čech¹⁸, v obdobném smyslu se jí zabývá i Landoova komise¹⁹ v článku 11:103. Je třeba si uvědomit, že s každým plněním souvisejí náklady jednak časové (např. příprava více příkazů k převodu, administrace seznamu pohledávek), jednak i peněžní (např. bankovní poplatky). Opět to dvojnásob platí u dluhů donosných. Rozštěpením pohledávky na velké množství malých částí a postoupením těchto částí různým třetím osobám tak dojde k mnohonásobnému zvýšení nákladů dlužníka jednak na správu těchto závazků, jednak na jejich pozdější uhrazení.

Komise vedená Landoem nabízí dvě odlišná řešení. První pro případ, kdy je pohledávka rozdělena na několik málo menších z legitimních důvodů – pak musí postupitel dlužníku nahradit zvýšené náklady, a druhé pro případ uvedený v předešlém odstavci, kde odkazuje na ochranná ustanovení aplikovaného procesního práva.²⁰ Velmi zajímavé tak je, že dílo Landoovy komise neposkytuje ve druhém zmíněném případě dlužníku hmotněprávní ochranu a nezneplatňuje postoupení, s čímž nesouhlasím. Důvodem je podle mě jednoznačný rozpor takového postupu se zásadou dobrých mravů a poctivého obchodního styku.

Druhou situací je pak ta, kdy je pohledávka rozštěpena a její část postoupena pouze za tím účelem, aby mohl být na dlužníka podán návrh na zahájení insolvenčního řízení. Podobnou situaci se zabýval již i Nejvyšší soud České republiky. Judikát, o němž se nyní zmíním, byl sice vydán za účinnosti již neplatného zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ale jeho závěry jsou plně aplikovatelné i na nový zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

---

¹⁸ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 8–9.

¹⁹ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 95.

²⁰ tamtéž

V rozsudku sp. zn. 29 Odo 365/2002 ze dne 30. června 2004 Nejvyšší soud uvedl, že „soud ... zamítne návrh na prohlášení konkurzu, ... jestliže bude prokázáno, že k postoupení pohledávky došlo výlučně z důvodu šikany dlužníka nebo snahy věřitele dosáhnout úhrady nevymahatelné pohledávky s vyloučením nalézacího řízení.“

Nejvyšší soud v tomto rozsudku dále vymezil následující kritéria pro test, jestli je návrh na konkurz v souvislosti s postoupením části pohledávky šikanózním výkonem práva nebo nikoliv:

- a) personální a ekonomická propojenost mezi postupitelem a postupníkem;
- b) ekonomický zájem (kauza) celé transakce;
- c) časová souvztažnost mezi postoupením a podáním návrhu na konkurz;

přičemž žádné z těchto kritérií nepostačuje samostatně.

K propojenosti cedenta a cesionáře Nejvyšší soud uvedl, že „také personální propojení postupníka a postupitele ... je skutečností, která má vliv na řešení otázky o šikanózním výkonu práva (o šikanózní povaze podaného návrhu na prohlášení konkurzu).“

K ekonomickému zájmu na uskutečnění transakce se pak soud vyjádřil, že „lze stěží myslet vážně, že by úplatné postoupení části pohledávky mezi dvěma podnikatelskými subjekty nemělo být motivováno ekonomickými zájmy. Na straně postupitele se takový zájem projevuje nejčastěji tím, že se mu takto podaří realizovat pohledávku bez dalších nákladů a časových prodlev ..., na straně postupníka pak nejčastěji očekáváním, že pohledávku vymůže částkou vyšší, než za jakou ji „koupil“ ... Není-li ekonomická podstata takové transakce patrna již ze smlouvy o postoupení pohledávky a nepodaří-li se její podstatu osvětlit ani v dalších fázích řízení, pak ve spojení s dalšími skutečnostmi lze učinit závěr o šikanózním výkonu práva.“

A konečně onu časovou souvztažnost postavil soud až do pozadí, ale uvedl k ní, že „ve spojení s těmito faktory pak má svůj význam i časová souvztažnost mezi dobou uzavření smlouvy o postoupení části pohledávky a dobou podání návrhu na prohlášení konkurzu.“

Soud se však v rozsudku nezabýval (protože ani nemohl) tím, zdali je postoupení v takovém případě platné, řešil totiž pouze, zdali je možno platně prohlásit konkurz nebo nikoliv. Dle mého názoru ovšem nic nebrání tomu, aby byla shledána jako neplatná celá postupní smlouva, a to právě z důvodů rozporu s dobrými mravy (ustanovení § 3 odst. 1 a § 39 OZ).

Tyto důvody je ale třeba vidět jako důvody relativní, neboť zásadně nevylučují postoupení části pohledávky obecně, ale pouze v případě šikanózního výkonu práva. Důvodem neplatnosti zde nebude samotná změna obsahu, ale právě rozpor s dobrými mravy.

3.1.2.3 Plnění vázaná na osobu věřitele

Eliáš²¹ rozlišuje ještě skupinu důvodů, kdy je plnění vázáno na osobu věřitele. Tuto skupinu ale nepovažuji za natolik významnou a uvádím ji zde pouze pro úplnost. Lze sem podřadit především pohledávky ze vztahů, kde je mezi dlužníkem a věřitelem zvláštní důvěra (např. Eliáš uvádí vztahy zmocněnce a zmocnitele²²), a ze vztahů, kdy je plnění vázáno na osobu konkrétního věřitele (Např. Čech uvádí vztah, kdy se dlužník – umělec zaváže vykonat umělecké vystoupení u konkrétního věřitele, a je tak podstatnou změnou, pokud má bez své vůle takové vystoupení vykonat pro věřitele jiného.²³ Obdobně Landoova komise jako takový příklad poskytuje vztah mezi autorem knihy a vydavatelem, kdy vydavatel nemůže postoupit právo na vydání knihy jinému vydavateli²⁴).

3.1.3 Pohledávky nepostižitelné výkonem rozhodnutí

I kategorie pohledávek nepostižitelných výkonem rozhodnutí, jejichž postoupení vylučuje § 525 odst. 1 OZ i.f., je vcelku významná pro obchodní praxi, ale nevzniká v ní taková řada výkladových nejasností jako u skupiny předchozí.

Pohledávky patřící do této skupiny vymezuje především § 317 a násl. OSŘ tak, že sem náleží dávky sociální péče, pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení

---

²¹ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1500.

²² tamtéž

²³ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 7.

²⁴ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 110.

a jednorázově vyplácené dávky státní sociální podpory. Dále pak sem patří pohledávky, které jsou předmětem finančního zajištění, a náhrady uvedené v § 317 odst. 1 OSŘ.

Specifickou kategorií tvoří pohledávky nepostižitelné výkonem rozhodnutí jen zčásti, a to dle § 318 a 319 OSŘ (jedná se o odměny autorů, výkonných umělců, původců předmětů průmyslových vlastnictví a pohledávky podnikajících fyzických osob při jejich podnikatelské činnosti). U těchto pohledávek je totiž třeba souhlasit s komentářovou literaturou²⁵ v tom, že jsou vyloučeny z cedování jen tou částí, kterou jsou vyloučeny i z výkonu rozhodnutí, a tudíž ve zbytku předmětem cese být mohou.

Tímto ovšem výčet nekončí, neboť postihnout výkonem rozhodnutí nelze samozřejmě ani pohledávky, které nelze dle hmotněprávní úpravy platně přisoudit. Do této kategorie pohledávek patří pak pohledávky z her a sázek a půjček do nich a pohledávky z neplatných právních úkonů při neplatnosti pro nedostatek formy.²⁶

Snad by bylo vhodné ještě uvést, že do této skupiny pohledávek nenáleží pohledávky promlčené, neboť k promlčení se v soudním řízení přihlédne pouze na základě námitky dlužníka, a pokud dlužník námitku nevznese, přisouzení a navazujícímu výkonu nic nepřekáží.

Tento důvod nemožnosti postoupit pohledávku patří k důvodům právem kritizovaným a lze souhlasit s Eliášem²⁷, že nemá smysl bránit zde postupu. Naturální obligace stále zůstává obligací, a v případě, že je z ní plněno, je plněno po právu. Proto také v návrhu nového občanského zákoníku²⁸ je již tento důvod bez náhrady vypuštěn.

3.1.4 Pohledávky, jejichž postoupení brání dohoda věřitele a dlužníka

Zákon umožňuje v § 525 odst. 2 OZ dohodou dlužníka a věřitele (tzv. pactum de non cedendo) vyloučit postoupení pohledávky z právního vztahu mezi těmito dvěma stranami. Jelikož zákon nepředepisuje žádné další požadavky nebo omezení, je třeba uzavřít, že tato dohoda je využitelná u jakékoliv pohledávky, nemusí mít písemnou formu, nemusí být součástí původní smlouvy, ale může tvořit její dodatek či samostatné

---

²⁵ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1574.

²⁶ tamtéž

²⁷ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1499.

²⁸ Ustanovení § 1729 vládního návrhu zákona občanský zákoník hovoří pouze o zbývajících třech důvodech.

ujednání, stejně tak může být tato dohoda koncipována jako vyloučení postupu jen vůči určitým skupinám věřitelů, či naopak nevyloučení postupu pouze vůči konkrétním osobám. Jako možné je třeba zásadně shledat i podmínění postupu předchozím souhlasem dlužníka.

Tyto závěry lze podepřít i judikaturou, např. judikátem Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 882/2005 ze dne 27. února 2006, kde Nejvyšší soud dovodil kromě všeho výše uvedeného též, že postupník není chráněn ani v případě, kdy o takové dohodě vůbec nevěděl, a jelikož na něj pohledávka nepřešla, nikdy nezíská aktivní legitimaci k jejímu uplatnění.

Závěry tohoto judikátu ohledně nízké ochrany postupníka ale nejsou přijímány jednoznačně a poukazuje se i na možnost opačnou, chránit dobrou víru postupníka, který nemá nástroj, jak zjistit, že postoupení bylo předem vyloučeno. Poukázat lze v tomto případě zejména na již několikrát citované dílo *Principles of European Contract Law*, kde se v článku 11:301 (1) b) uvádí, že „postoupení zapovězené smlouvou je vůči dlužníku neúčinné pouze pokud postupník nevěděl a ani nemohl vědět o smluvní záповědi postoupení.“²⁹ Otázku vypořádání mezi dlužníkem a postupitelem pak Landoova komise řeší v článku 11:301 (2) odpovědností postupitele za porušení smlouvy, z níž pohledávka vznikla.³⁰ Zůstává tedy na samotných stranách původní smlouvy, aby závazek nepostoupit smlouvu také patřičně zajistily (jako ideální se zde jeví např. institut smluvní pokuty).

Osobně bych se *de lege ferenda* přikláněl spíše k variantě navrhované v *Principles*, neboť jestliže postupník nemá žádnou možnost se dozvědět o záповědi postoupení, měla by být jeho dobrá víra více chráněna. Naopak je věcí každého dlužníka, aby v kontraktačním procesu, když už sjednává *pactum de non cedendo*, sjednal též sankci za jeho porušení. To je dle mého názoru více v souladu se zásadou *vigilantibus iura*.

---

²⁹ LANDO, O. *Principles of European Contract Law*, s. 107.

³⁰ LANDO, O. *Principles of European Contract Law*, s. 107–109.

3.2 Koncepce neplatnosti postoupení pohledávky

Právo rozeznává dvě formy neplatnosti. První (vývojově starší) formou je neplatnost absolutní, kdy úkon je od začátku neplatný a nikdy nemohl způsobit zamýšlené právní účinky. Druhou formou je neplatnost relativní, kdy úkon je považován za platný až do momentu, kdy se neplatnosti oprávněná osoba nedovolá. Oprávněnou osobou je pak ten, v jehož neprospěch byl úkon učiněn, resp. podle obchodního zákoníku ten, na jehož ochranu je neplatnost stanovena.

Dle v současnosti platného občanského zákoníku vyvolávají všechny důvody nepostupitelnosti neplatnost absolutní. Uzavřel tak několikrát i Nejvyšší soud České republiky, když například v již zmíněném judikátu sp. zn. 29 Odo 882/2005 uvedl: „Smlouva o postoupení pohledávky uzavřená v rozporu s § 525 OZ je absolutně neplatná podle § 39 OZ.“

Tuto koncepci nelze vidět jako správnou, na místě by byla spíše neplatnost relativní. Nejpalčivěji tento deficit české zákonné úpravy vystupuje na povrch u *pacta de non cedendo*. Dlužník v současné situaci nemá na výběr, a i kdyby mu postoupení, jehož nemožnost dříve sjednal, vyhovovalo, postup je neplatný a jeho vadu nelze nijak zhojit.³¹ Opačný postup doporučuje Landoova komise, když naopak v článku 11:301 (1) a) uvádí, že „postoupení zapovězené smlouvou je vůči dlužníku neúčinné, leda by dlužník s tímto souhlasil.“³²

Totéž by bylo ale dle mého názoru možno uvést i v případě změn obsahu. Jestliže se totiž toto ustanovení vykládá tak, že postupu brání jen podstatné změny jdoucí k tíži dlužníka, je tak i tento důvod neplatnosti stanoven ve prospěch dlužníka. Navíc bych do budoucna viděl i výrazný prostor pro využití Landoových Principles pro případy, kdy změna obsahu tkví ve zvýšení nákladů dlužníka. V tomto díle, jak bylo uvedeno výše, se totiž stanoví povinnost postupitele tyto náklady uhradit. Osobně bych se klonil ke kombinaci obou aspektů, tedy stanovit relativní neplatnost ve prospěch dlužníka a povinnost postupitele k úhradě zvýšených nákladů s tím, že dlužník sám by zvolil, kterou z variant (pokud vůbec nějakou) využije. Zatím jsem se s publikací obdobného názoru nasetkal. Výsledkem této koncepce by však dle mého názoru byla

---

³¹ Shodně ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1499–1500.

³² LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 107.

flexibilita dlužníka, která by jej nenutila přistupovat k namítání neplatnosti ani k přijetí vyšších nákladů. Místo pro absolutní neplatnost tak zbývá pouze u pohledávek, které zanikají smrtí věřitele.

I v tomto světle je třeba zmínit, že připravovaná rekodifikace soukromého práva stanovuje neplatnost postupu jako relativní. Podle navrhované právní úpravy tedy, nenamítne-li dlužník nic proti postupu, považuje se postup za platný.³³

3.3 Důvody „sporné“ a jejich řešení

V této kapitole bych se rád zaměřil na důvody, u nichž dosud dle mého názoru není dostatečně známo, zda neplatnost způsobují nebo nikoliv, ačkoliv již byly praxí řešeny.

3.3.1 Nepostupitelnost pohledávky ze smlouvy o smlouvě budoucí

Již v závěru kapitoly 2 bylo řečeno, že nelze postoupit smlouvu. Důvodem je nemožnost postoupit povinnost, předmětem postupu je pouze pohledávka. Zajímavou otázkou ale je, zda lze postoupit pohledávku ze smlouvy o smlouvě budoucí, jinými slovy právo na uzavření budoucí smlouvy.

Judikatura dospěla k řešení, že postoupit tuto pohledávku nelze, a to proto, že právo na uzavření budoucí smlouvy v sobě obsahuje vždy vtělenou i povinnost a ta nemůže být předmětem postupu.³⁴ Právní teorie k tomu doplňuje, že důvodem je též princip spravedlnosti cese, který byl již uveden výše – tedy princip, že cesí nemůže dojít ke zhoršení právního postavení dlužníka.³⁵

Přesto se domnívám, že judikatura v dané věci vyznívá možná až příliš rigidně. Princip spravedlnosti cese, jak jsem ukázal výše, funguje více či méně jednosměrně. Změna obsahu ve prospěch dlužníka nebo i s dlužníkovým souhlasem by postupu minimálně de lege ferenda neměla bránit. A stejně tak jestliže dlužník bude souhlasit s tím, že budoucí smlouvu neuzavře s cedentem, ale s cesionářem, je to dle mého názoru rozhodnutí dlužníka, které by mělo být respektováno.³⁶ Soudy by tak v tomto směru měly být při řešení této otázky opatrnější, než je tomu doposud. Nečiní-li tak, vlastně tak dostávají strany do situace, kdy musejí tohoto řešení docílit oklikou zrušením

³³ Ustanovení § 533 odst. 1 vládního návrhu zákona občanský zákoník.

³⁴ Např. rozhodnutí NS ČR sp. zn. 33 Cdo 2390/2000 nebo rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 268/2004.

³⁵ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 7.

³⁶ Shodně ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 7.

původní smlouvy a uzavřením smlouvy nové mezi „postupníkem“ a původním dlužníkem.

3.3.2 Brání postupu bankovní tajemství?

Předně mezi takové důvody patří otázka, zda může postoupit banka pohledávku, kterou má za svým klientem. Dochází zde totiž ke střetu s bankovním tajemstvím. K tomu je třeba uvést, že tento případ byl již i předmětem rozhodování Nejvyššího soudu, jeho závěry ovšem otázku neřeší zcela jednoznačně. Příklad byl totiž specifický v tom, že dlužník bance řádně neplnil. Nejvyšší soud se v judikátu sp. zn. 29 Odo 1613/2005 ze dne 29. dubna 2008 vyjádřil tak, že „úprava smluvního postoupení pohledávky v občanském zákoníku ani příslušná ustanovení obchodního zákoníku obecně vzato nezakazují (pod sankcí případné neplatnosti takového úkonu) postoupení pohledávky jen proto, že důsledkem postoupení je prolomení bankovního tajemství.“ Nicméně soud (bohužel) pokračoval, že „ochranu poskytovanou klientu banky prostřednictvím institutu bankovního tajemství je nutno vždy zvažovat (z hlediska možných úvah, jež takovou ochranu absolutizují) i s přihlédnutím k tomu, zda a jakým způsobem osoba, která má být tímto institutem chráněna, sama porušuje své povinnosti plynoucí z příslušného bankovního obchodu“ a vyvodil tak, že „v situaci, kdy žalovaný své závazky ze smlouvy o úvěru neplnil, tedy již proto nemůže být dovolání v daném ohledu opodstatněné.“

Jinými slovy tak Nejvyšší soud ponechal stále částečně otevřenou otázku, zda by bankovní tajemství bránilo postupu v případech, kdy dlužník řádně plní své závazky vůči bance. Jako základ odpovědi lze přesto vidět závěr odůvodnění, kde Nejvyšší soud uvedl, že „z hlediska možných úvah o následcích neoprávněného porušení bankovního tajemství smluvním postoupením pohledávky je zjevné, že k nápravě uvedeného stavu nevede sankce spočívající v neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky. Plně opodstatněné je proto tam, kde taková situace nastane, zvažovat otázky odpovědnosti za škodu a nikoli prolamovat platnost postupních smluv, nadto v situaci, kdy bylo věcí smluvních stran, zda si v mezích bankovního obchodu sjednají výhradu zákazu postoupení dle § 525 odst. 2 OZ.“

Odpověď na tuto otázku dle českého práva ale s jistotou zatím neznáme. Známe však odpověď podle práva německého, kterou za správnou považuje např. Čech³⁷ a s níž se lze ztotožnit. Spolkový soudní dvůr totiž již v roce 2007 dovodil, že banka není v postoupení pohledávky za svým klientem nikterak omezena, a to ani v případě, že dlužník řádně plní.³⁸ Zajímavé je z tohoto hlediska odůvodnění rozsudku, protože jeho základem je myšlenka totožná s o rok mladším judikátem Nejvyššího soudu, tedy že bankovní tajemství zavazuje pouze banku, a tak postoupení pohledávky z bankovního vztahu nemůže mít následky „in rem“, ale rezultovat pouze v prostředky obrany na straně dlužníka, např. náhrady škody.³⁹

3.3.3 Musí postupovaná pohledávka existovat?

Otázka nutnosti existence pohledávky činí dodnes mezi autory určité rozpory. Tak např. Škárová⁴⁰ uvádí, že postupovaná pohledávka musí být existující, popř. podmíněně existující. Tato koncepce by ovšem de facto kompletně vyloučila globální cese budoucích pohledávek, které ale i dle judikatury postupitelné jsou, a proto se s touto koncepcí neztotožňují – k tomu viz níže.

Existence pohledávky má na možnost postupu vliv ve dvou rovinách. První z rovin je rovina platnosti samotné postupní smlouvy, druhou rovinou pak otázka dosažení zamýšlených účinků a následků, tedy jestli dojde k postoupení a čeho.

K první otázce se poměrně jednoznačně vyjádřil Nejvyšší soud ČR, když v judikátu sp. zn. 32 Odo 453/2004 ze dne 9. prosince 2004 uzavřel, že: „I když se zdá být na první pohled logické, že účastníci mohou platně činit právní úkony, směřující ke změně nebo zániku jejich práv či povinností ... pouze za předpokladu, že mezi nimi takový vztah právně existuje, přesto nelze toto tvrzení vztáhnout bez dalšího na jakýkoli právní úkon, aniž by bylo současně přihlédnuto k tomu, zda tu je či není zákonem stanovený důvod neplatnosti takového úkonu ... Tak tomu bude v těch případech, kde zákon stanoví existenci závazkového právního vztahu ... jako nezbytnou náležitost právního úkonu ... V jiných případech ovšem zákon nečiní existenci pohledávky podmínkou (předpokladem) právního úkonu, který se k ní vztahuje ... Obdobně vyjde-li

---

³⁷ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 11.

³⁸ Rozsudek Spolkového soudního dvora sp. zn. XI ZR 195/05 ze dne 27. února 2007.

³⁹ Rozsudek je k dispozici na webu Spolkového soudního dvora www.bundesgerichtshof.de.

⁴⁰ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

najevo, že pohledávka postoupená za úplatu neexistuje, nemá tato skutečnost za následek neplatnost dohody o úplatném postoupení pohledávky, nýbrž nastupuje podle § 527 odst. 1 písm. a) obč. zák. odpovědnost postupitele vůči postupníkovi za to, že se postupník nestal místo postupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem.“

K vyřešení otázek spojených s druhou rovinou je již potřeba provést hlubší analýzu příčin, pro které pohledávka neexistuje a jež mají vliv na následky takového postupu. Rozlišujeme tedy případy, kdy:

- a) pohledávka ještě nevznikla;
- b) pohledávka již zanikla;
- c) pohledávka existuje, ale postupitel ji sám ještě nenabyl;
- d) existence pohledávky je sporná;
- e) pohledávka existuje, ale strany se zmýlily v její identifikaci;
- f) pohledávka nikdy neexistovala a byla postoupena z bezprávného důvodu.

Ad a) Postupu pohledávek ještě nevzniklých v zásadě nic nebrání. S těmito tzv. „budoucími“ pohledávkami se naopak v podnikatelské praxi běžně obchoduje. Jejich postupy se však neobejdou bez úskalí, která rozeberu níže v kapitole věnované hlavním problémům provádění globální cese.

Ad b) Pohledávka již zaniklá naopak nemůže být předmětem postupu⁴¹, neboť jejím zánikem (nejčastěji samozřejmě splněním, ale v úvahu připadá i řada dalších způsobů) zanikly též veškeré korespondující povinnosti z ní plynoucí, přestávají právně existovat, a nemáme zde tak k dispozici předmět postupu. K postoupení nikdy nedojde, na místě jsou práva z odpovědnosti dle § 527 odst. 1 písm. a) OZ.⁴²

Ad c) Zde se úplně uplatní římskoprávní zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“. Jinými slovy jestliže pohledávka postupiteli dosud nesevřídčí, nemůže s ní ani disponovat. Ke stejnému závěru dospěl též Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 1435/2005 ze dne 19. července 2006. Opět je tak vytvořen prostor pro aplikaci odpovědnosti za to, že se postupník nestal věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem.

⁴¹ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

⁴² Ustanovení § 527 odst. 1 písm. a) se však uplatní pouze v případě, kdy bylo postoupeno za úplatu. To bude v obchodněprávních vztazích téměř vždy, a proto tento jev není pokaždé zdůrazňován.

Ad d) Postupu sporné pohledávky nic nebrání⁴³, ale samozřejmě je u sporné pohledávky třeba dbát větší opatrnosti při jejím vymezení v postupní smlouvě.⁴⁴ I zde je pak také prostor pro odpovědnost, pokud pohledávka nepřejde.

Ad e) Postoupení je platné a účinné za předpokladu, že je smlouva co do zbylých znaků dostatečně určitá a těmito znaky vymezená tak, že ji nelze zaměnit s pohledávkou jinou.⁴⁵ Jestliže je tak např. pohledávka vymezena osobou dlužníka a právním důvodem vzniku, přičemž ale později vyjde najevo, že právní důvod vzniku pohledávky je jiný, než si strany myslely, pak pokud je pohledávka i nadále bezpečně určitelná, došlo platně k postoupení. Shodně viz judikaturní závěry obsažené např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 523/2005 ze dne 22. března 2006.

Ad f) V případě uvedeném pod tímto písmenem opět k postupu platně nedojde a strany budou mezi sebou mít nároky z odpovědnosti dle § 527 odst. 1 písm. a) OZ. V úvahu v takovém případě může teoreticky vstoupit i trestní právo, zejména majetkovým trestným činem podvodu.

3.3.4 Lze postoupit pohledávku za dlužníkem přímo dlužníku?

Co do výběru osoby postupníka se v zásadě právní úprava postoupení soustředí pouze na fakt, že změnou věřitele nesmí dojít k podstatnému zhoršení dlužníkovy právního postavení. Na první pohled se tak zdá, že takovému postoupení nic nebrání.

Otázkou každého takového postupu však je jeho soulad nebo rozpor s dobrými mravy, obecnými právními principy a zásadami. V tomto smyslu se vyjadřuje i Škárová⁴⁶ tak, že „není vyloučeno postoupit pohledávku dlužníkovi. V tom případě dochází ke splnutí práva a povinnosti, tedy k zániku závazku. V konkrétním případě je však třeba posoudit platnost takové postupní smlouvy z hlediska § 39 OZ.“

V judikatuře je za takový příklad dáváno postoupení pohledávky za společností přímo této společnosti jako vklad společníka. Takový postup byl shledán neplatným

---

⁴³ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

⁴⁴ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

⁴⁵ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 4–5.

⁴⁶ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1569.

Vrchním soudem v Praze⁴⁷, když soud k tomu uzavřel, že „v řešeném případě existovala pohledávka mezi věřitelem a dlužníkem, avšak tyto osoby si ji vzájemně nemohou postoupit, dlužníkovi nelze postoupit jeho vlastní dluh. Proto se nemohlo jednat o vklad společníka ve smyslu § 59 odst. 4 ObchZ spočívající v převodu pohledávky. Navíc je nutno konstatovat, že v případě vložení pohledávky mezi dlužníkem a věřitelem jako vkladu věřitele do základního jmění dlužníka by došlo ke splnutí práva se závazkem podle § 584 OZ (shodného názoru byl i odvolatel), přičemž však v takovém případě by okamžikem přechodu pohledávky do majetku předmětné společnosti zanikl předmět vkladu jako takový. Smyslem a účelem vkladu je podle § 59 odst. 1 ObchZ jeho faktická existence směřující k podílení se společníka – vkladatele na výsledku podnikání společnosti. Do obchodní společnosti tedy nelze jako vklad spočívající v postoupení pohledávky vložit pohledávku společníka této obchodní společnosti vůči ní samotné.“

---

⁴⁷ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 10. 1996 bylo publikováno v časopise Obchodní právo, číslo 2, ročník 1996 na straně 29, bohužel bez spisové značky.

4. Faktoring, globální cese

4.1 Podstata a schéma faktoringu

Jelikož faktoring není v platném českém právu nijak upraven a faktoringová smlouva je ve smyslu § 269 odst. 2 ObchZ smlouvou inominátní⁴⁸, je nutné hledat jeho definici v odborné literatuře. Faktoring lze vymezit hned několika způsoby. Jednu definici poskytuje např. Grůň, když jako faktoring chápe „smluvně dojednané průběžné odkoupení krátkodobých pohledávek, které vznikly dodavateli v důsledku poskytnutí nezajištěného dodavatelského úvěru.“⁴⁹ Vodová pak faktoring definuje jako „metodu financování, založenou na prodeji krátkodobých hromadných pohledávek vyplývajících z prodeje zboží a služeb.“⁵⁰ Na webových stránkách České leasingové a finanční asociace bychom pak našli popis faktoringu jako „alternativní formy financování, které je poskytováno proti postupování pohledávek z dodávek zboží nebo za provedené služby.“⁵¹

Zajímavá je z tohoto pohledu formulace Grůně „které vznikly“. Na první pohled by se mohlo zdát, že pohledávky, které jsou předmětem faktoringu, již musejí v takovou chvíli existovat. Sám Grůň však již o odstavec výše toto neguje a přechází ke druhému extrému, když uvádí, že „podstatné je, že faktoring je vlastně metoda nebo spíše postup s preventivními účinky. Musí tedy jít o ty pohledávky, které teprve vzniknou.“ Z této formulace by vyplývalo, že předmětem faktoringu mohou být pouze pohledávky dosud nevzniklé. S takovým názorem se zásadně neztotožňuji, předmětem faktoringu totiž mohou být zcela jistě též pohledávky vzniklé, jak nesplatné, tak i splatné.⁵²

Jednotliví autoři se shodují v tom, že faktoring je určen především jako bankovní (finanční) produkt malým či středním podnikatelům a že jeho poskytovatelem bývají buď banky, nebo specializované faktoringové společnosti.⁵³ Subjekty faktoringu jsou

---

⁴⁸ Shodně viz závěry judikátu NS ČR sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003.

⁴⁹ GRŮŇ, L. Tři F v abecedě podnikatele, s. 22.

⁵⁰ VODOVÁ, P. In POLOUČEK, S. Bankovnictví, s. 225.

⁵¹ ČLFA, Charakteristika faktoringu [online].

⁵² SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 35.

⁵³ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 172; VODOVÁ, P. In POLOUČEK, S. Bankovnictví, s. 225; GRŮŇ, L. Tři F v abecedě podnikatele, s. 22; DVOŘÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 7–9.

tři, a to faktoringová společnost (faktor), klient (dodavatel/prodejce) a konečně klientův dlužník (odběratel/kupující).

Z toho, co bylo výše uvedeno, můžeme shrnout některé základní rysy, které v bodech objasní fungování faktoringu:

- a) faktoring je alternativní forma financování⁵⁴ fungující na smluvním základě;
- b) je vhodný zásadně pro podnikatele, neboť na straně klientské musí subjekt mít k dispozici řadu postupitelných pohledávek s krátkou lhůtou splatnosti (např. L. Dvořák uvádí lhůtu zpravidla 14–120 dní);
- c) slouží především k financování dalšího rozvoje podnikatelských aktivit klienta (rozsah funkcí faktoringu je ale širší, k tomu viz níže);
- d) právně je jeho předmětem postoupení pohledávek klienta (postupitele) faktorovi (postupníku).

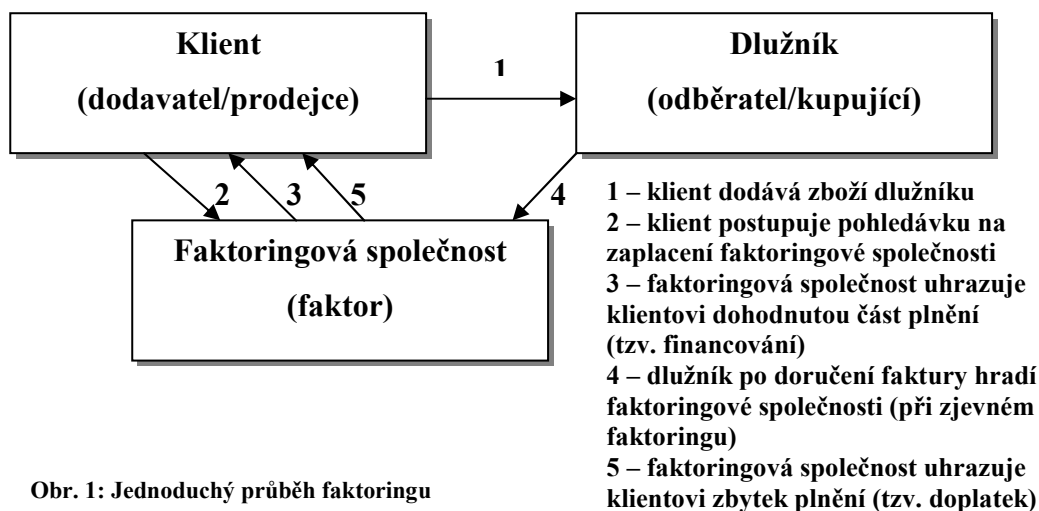
Faktoringová operace probíhá v rámci třístranného vztahu tak, že klient uzavře kontrakt s dlužníkem, na jehož základě mu poskytne zboží (služby). Dlužník tyto služby prozatím neuhradí. Klient pohledávku takto vzniklou (nebo ještě nevzniklou, o tom viz níže) postupuje faktoringové společnosti a ta mu za ni poskytuje „(před)financování“, které činí mezi 75–90 % nominální hodnoty pohledávky.⁵⁵ K poskytnutí předfinancování dojde ihned (resp. do 2 dnů) po postoupení.⁵⁶ Poté dlužník (až nastane splatnost) plní faktoringové společnosti částku z původního kontraktu. Faktoringová společnost po přijetí této částky uhradí klientovi tzv. doplatek, a to do 100 % nominální hodnoty pohledávky. Tento průběh naznačuje i dále uvedené schéma.

---

⁵⁴ DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty. Viz název celé kapitoly Alternativní formy financování.

⁵⁵ DVOŘÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 8; VODOVÁ, P. In POLOUČEK, S. Bankovníctví, s. 226.

⁵⁶ DVOŘÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 8; SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 35.

Obr. 1: Jednoduchý průběh faktoringu

4.2 Funkce faktoringu

Co do funkcí, které faktoring plní, rozlišujeme především dvě základní, k nimž se při tzv. bezregresním faktoringu (viz níže) přidává ještě funkce třetí⁵⁷, kterou ale např. Eliáš⁵⁸ zcela vypouští. Patří sem:

- funkce finanční (Eliáš používá pojem „financující“). Zde se faktoring nejvíce podobá institutu úvěru. Klient postupem pohledávek faktoringové společnosti před jejich splatností inkasuje dohodnutou výši úplaty vlastně v předstihu, a tak může tyto peníze okamžitě použít pro další rozvoj svého podnikání.
- funkce správy pohledávek. Tato funkce zahrnuje balík činností, které se budou případ od případu různit. Eliáš pro tyto činnosti používá souhrnný název „doprovodné služby“⁵⁹ a zahrnuje sem např. vedení knih dlužníků, jejich upomínání, vymáhání pohledávek. Dlouhodobě sem pak může spadat i prověřování pozice dlužníků na trhu.
- funkce garanční, ta ovšem jen v případě bezregresního (pravého) faktoringu. Faktoringová společnost převzetím pohledávek svého klienta vlastně garantuje též převzetí rizik spojených s vymáháním pohledávky (např. riziko insolvence dlužníka nebo jen špatné platební morálky).

⁵⁷ GRÚŇ, L. Tři F v abecedě podnikatele, s. 22; VODOVÁ, P. In POLOUČEK, S. Bankovníctví, s. 226.

⁵⁸ A výslovně tak říká, že faktoring má dvojí funkci, viz ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 173.

⁵⁹ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 173.

4.3 Typy faktoringu

Již výše jsem uvedl, že faktoringu existuje více typů. Nyní je třeba pro bližší pochopení zmínit alespoň nejdůležitější kritéria rozlišování a typy, které na základě těchto kritérií můžeme vymežit. Faktoring se totiž, jako ostatně většina finančních a obchodních produktů, postupným vývojem rozvinul do řady forem, z nichž každá má své výhody pro některé ze subjektů.

4.3.1 Faktoring regresní a bezregresní

V tomto případě se rozlišuje dle kritéria zpětného postihu faktoring bezregresní (pravý) a regresní (nepravý).

Bezregresní faktoring v sobě obsahuje též výše zmíněnou garanční funkci faktoringu, neboť faktoringová společnost při této formě nemá právo zpětného postupu (regresu) pohledávky na klienta, přestože dlužník pohledávku neuhradil. Faktoringová společnost tak zde nese mnohem větší riziko. Bezregresní faktoring nachází využití spíše v mezinárodním faktoringu (viz další dělení), s postupem času však nachází využití i ve faktoringu tuzemském. Jelikož je tento typ faktoringu zřetelně nevýhodný pro faktoringovou společnost, projeví se samozřejmě ve výsledné ceně produktu. Důvody jeho použití v mezinárodním faktoringu pak spočívají v tom, že obecně v mezinárodním obchodě hraje vyšší míra zajištění závazku významnou roli, naopak vzhledem k objemu jednotlivých zakázek, který bývá v mezinárodním obchodě větší, nehraje tak vysokou roli navýšení ceny faktoringu. Klient také v mezinárodním obchodě ne vždy zná podrobně své obchodní partnery, jejich kapitálové zdraví, nemluvě pak samozřejmě o výrazně zvýšených nákladech v případě nutnosti uplatňovat právo u zahraničních soudních orgánů. Všechna tato rizika ale ponese faktoringová společnost. Bezregresní faktoring tvoří dle statistik poskytovaných Českou leasingovou a finanční asociací 25 % z celkového objemu faktoringu.⁶⁰

Regresní (nepravý) faktoring neplní garanční funkci a je levnější alternativou. Platí pro něj cum grano salis negace charakteristik uvedených pro faktoring bezregresní. Faktoringová společnost tedy má právo zpětného postupu v případě, kdy nemůže na odběrateli pohledávku vymoci, nenese tedy úvěrové riziko. Zpětný postup si lze právně

---

⁶⁰ ČLFA. Zpráva o stavu trhu 2009 – grafy [online].

představit jednak jako rozvazovací podmínku vedoucí ke zrušení postupní smlouvy, nebo jako povinnost uzavřít novou (zpětnou) postupní smlouvu při splnění odkládací podmínky insolvence nebo neplnění dlužníka.

Nejvyšší soud České republiky uznal za platný postup, kdy v obchodních podmínkách faktoringové společnosti byla uvedena formulace, že „klient nemá žádné negativní informace, kromě jiného, o platební morálce odběratele“, přičemž bylo dále sjednáno, že „úvěrové riziko bude pokládáno za nikdy nepřevzaté, pokud dojde později ke zjištění, že výše uvedená podmínka nebyla splněna.“⁶¹ Pokud pak tedy „odvolací soud za uvedeného skutkového stavu ... dospěl k závěru, že pro nesplnění uvedené podmínky žalobce nepřevzal úvěrové riziko ..., je toto jeho právní posouzení věci správné.“⁶²

Regresní faktoring se používá spíše ve faktoringu tuzemském a je levnější alternativou faktoringu, protože pro faktoringovou společnost představuje mnohem menší riziko ztráty. Důvody, pro které se regresní faktoring používá v tuzemském faktoringu, lze vystavět shodně s L. Dvořákem⁶³, který uvádí, že zde hraje roli nižší cena a podrobnější znalost dlužníků, rezultující v přesnějších informacích o platební morálce. Dle statistik České leasingové a finanční asociace činí regresní faktoring 75 % celkového objemu faktoringu.⁶⁴

Závěrem tohoto členění je třeba dodat, že nic nebrání takovému ujednání faktoringové společnosti a klienta, kterým vznikne kombinace regresního a bezregresního faktoringu např. sjednáním limitu odpovědnosti faktoringové společnosti.⁶⁵

4.3.2 Faktoring tuzemský a mezinárodní

Jako druhé hledisko volím hledisko přechodu zboží, zde pak dojde k rozlišení faktoringu na tuzemský a mezinárodní.

---

⁶¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Odo 81/2006 ze dne 21. listopadu 2007.

⁶² tamtéž

⁶³ DVORÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 11.

⁶⁴ ČLFA. Zpráva o stavu trhu 2009 – grafy [online].

⁶⁵ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 174.

Tuzemským faktoringem se rozumějí případy, kdy klient i dlužník jsou podnikateli se sídlem či místem podnikání v České republice.⁶⁶ Tento typ faktoringu zaznamenal v roce 2009 v relativních číslech mírný nárůst, když jeho objem činil 80,7 % faktoringu.⁶⁷

Mezinárodním faktoringem naopak jsou případy, kdy klient a dlužník mají sídlo v různých státech.⁶⁸ Protože faktoringová společnost působí (většinou) pouze ve státě jednoho ze subjektů, může se dostat do výrazné nevýhody právě kvůli své neznalosti prostředí. Proto tento typ faktoringu často funguje jako systém dvou faktorů.⁶⁹ Faktoringu se tak účastní dvě faktoringové společnosti, jedna v zemi dodavatele (export faktor) a druhá v zemi odběratele (import faktor).

Mezinárodní faktoring lze dále ještě členit⁷⁰ na exportní a importní faktoring. Při exportním faktoringu faktoringová společnost odkupuje pohledávku od tuzemského exportéra. Objem exportního faktoringu činil v roce 2009 17,8 % celkového objemu faktoringu.⁷¹ Při importním faktoringu odkupuje faktoringová společnost pohledávku od zahraničního exportéra. Tento typ je využíván v ČR nejméně, jeho objem činil v roce 2009 pouze 1,5 % z celkového objemu faktoringu.⁷²

Česká právní úprava postoupení pohledávky se vztahuje jak na importní faktoring, tak na exportní faktoring vyjma případů, kdy se uplatňuje nebo je sjednána aplikace cizího právního řádu.⁷³

4.3.3 Faktoring zjevný a skrytý

Kritériem pro rozlišování zjevného (otevřeného, notifikovaného) a skrytého (tichého, nenotifikovaného) faktoringu je oznámení faktoringu klientem vůči dlužníkovi.

---

⁶⁶ DVOŘÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 11; DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 571.

⁶⁷ ČLFA. Zpráva o stavu trhu 2009 – grafy [online].

⁶⁸ DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 571.

⁶⁹ VODOVÁ, P. In POLOUČEK, S. Bankovníctví, s. 227.

⁷⁰ DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 571.

⁷¹ ČLFA. Zpráva o stavu trhu 2009 – grafy [online].

⁷² tamtéž

⁷³ ČLFA. Právní základ faktoringu [online].

V případě zjevného faktoringu klient na faktuře adresované dlužníku uvádí, že je povinen z důvodu cese pohledávky plnit přímo faktoringové společnosti. Toto oznámení je pak právně notifikací dle § 526 OZ⁷⁴, která má za následek, že dlužník bez dalšího musí plnit faktoringové společnosti.

V případě skrytého faktoringu dlužník klientem notifikován není a plní tedy klientovi (svému původnímu věřiteli). Je to až klient, kdo vyinkasovanou částku převede faktoringové společnosti. Důvody používání skrytého faktoringu tkví především ve skutečnosti, že faktoring může být v podnikatelských kruzích pocíťován jako finanční tíseň na straně klienta, a může tak být v zájmu klienta faktoring před svými obchodními partnery utajit.⁷⁵

4.4 Důvody a rozsah používání faktoringu v praxi

4.4.1 Výhody a nevýhody používání faktoringu

Důvody používání faktoringu spočívají v některých jeho rysech, které představují výhody pro klienta:

- a) faktoring jako alternativní forma financování představuje administrativně snazší cestu k získání volných finančních prostředků;
- b) oproti úvěru má faktoring tu výhodu, že na rozdíl od (většiny) úvěrů takto získané prostředky nejsou účelově vázány;
- c) bezregresní faktoring zajišťuje klienta proti platební neschopnosti nebo špatné platební morálce dlužníka;
- d) dojde ke zvýšení konkurenceschopnosti klienta díky možnosti poskytnout dlužníkům delší lhůty splatnosti;
- e) faktoring lze využít již v počátcích podnikání;
- f) v rozsahu doplňkových funkcí faktoringu dochází též ke snížení nákladů spojených se správou pohledávek.⁷⁶

---

⁷⁴ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 175.

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ K jednotlivým důvodům srov. DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 573; ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 172–173; DVOŘÁK, L. Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 12; MATULA, J. Factoring, leasing nebo úvěr? [online].

Naopak jeho nevýhodou ve srovnání s jinými metodami financování je jeho stále ještě vyšší cena (logicky vzhledem k rozsahu poskytovaných služeb), která se u faktoringu skládá z faktoringové provize a úroku. Faktoringová provize činí většinou mezi 0,2–3 % nominální hodnoty pohledávky⁷⁷ (Česká leasingová a finanční asociace tuto provizi nazývá poplatkem a jeho hodnotu určuje do výše 1,5 % u regresního faktoringu⁷⁸), cena úroku je pak podobná ceně krátkodobého překlenovacího bankovního úvěru.⁷⁹

Další nevýhodou je, že faktoring není určen pro každého podnikatele. Potenciální klient by především měl mít dlouhodobé vztahy s dlužníky, tedy mít vazby na několik dlužníků, s nimiž pravidelně a často obchoduje. Faktoring tak není vhodný pro podnikatele závislého na jednorázových obchodech s řadou různých dlužníků.⁸⁰

4.4.2 Objem a vývoj faktoringu v ČR v posledních letech, struktura jeho poskytovatelů

V úvodu jsem uvedl, že se v této práci nebudu zabývat jevy, které nemohou mít dopad na praxi. Proto považuji za důležité v závěru pojednání o faktoringu uvést statistiku celkového objemu faktoringu poskytnutého faktoringovými společnostmi na území ČR.

Dle statistik publikovaných Českou leasingovou a finanční asociací činil celkový objem faktoringu v roce 2009 v ČR 99,7 miliardy Kč.⁸¹ Meziročně to z důvodu ekonomické krize znamenalo pokles o 25,6 %⁸², lze ovšem očekávat, že při oživení ekonomiky bude objem faktoringu nadále spíše růst.

rok	2005	2006	2007	2008	2009
celkový objem faktoringu (v miliardách Kč)	83,8	104,8	127,1	134	99,7
meziroční nárůst/pokles v procentech	6,1 %	25 %	21,3 %	5,4 %	–25,6 %
procentuální vyjádření k objemu HDP v daném roce	2,8 %	3,3 %	3,6 %	3,6 %	2,7 %

tabulka 1: Objem faktoringu v ČR v letech 2005–2009

⁷⁷ DVORÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 573.

⁷⁸ ČLFA, Charakteristika faktoringu [online].

⁷⁹ MATULA, J. Faktoring, leasing nebo úvěr? [online].

⁸⁰ DVORÁK, L. Faktoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání, s. 12.

⁸¹ ČLFA. Zpráva o stavu a vývoji trhu ČR 2009 [online].

⁸² tamtéž

Český trh faktoringových společností je v současnosti složen pouze z několika vlivných „hráčů“. Více než 85 % z celkového množství postoupených pohledávek bylo postoupeno na pět největších faktoringových společností, mezi něž patří Factoring České spořitelny, a.s., ČSOB Factoring, a.s., TRANSFINANCE a.s., Factoring KB, a.s. a Raiffeisenbank a.s.⁸³

pořadí	společnost	celkový objem faktoringu v roce 2009 (v miliardách Kč)	procentuální podíl na celkovém objemu faktoringu v ČR za rok 2009
1.	Factoring ČS, a.s.	25,457	25,5 %
2.	ČSOB Factoring, a.s.	23,584	23,6 %
3.	Transfinance a.s.	13,414	13,4 %
4.	Factoring KB, a.s.	12,776	12,8 %
5.	Raiffeisenbank a.s.	11,228	11,3 %

tabulka 2: Statistika největších faktoringových společností v ČR v roce 2009

4.5 Právní podstata faktoringu, globální cese

4.5.1 Faktoring jako složený jev

Factoring jakožto produkt, který se vyvíjel nikoliv právně, ale ekonomicky, je z hlediska práva složen z více jevů. Základem je samozřejmě postupování pohledávek, cese, v daném případě globální. Globální cesi, včetně vysvětlení tohoto pojmu, bude věnován celý zbytek této kapitoly.

Factoring v sobě ale obsahuje též prvky mandátní smlouvy (zejména pokud jde o správu pohledávek, agendu spojenou s jejich vymáháním, vedení účetních knih) nebo smlouvy o smlouvě budoucí (factoring probíhá na základě rámcové smlouvy, kterou bývají postoupeny i pohledávky v době jejího uzavření nevzniklé).⁸⁴

4.5.2 Globální cese jako základ fungování faktoringu

Globální (též generální) cese je pojem, který není v platném českém právu definován a opět je tak dán prostor jak doktríně, tak literatuře. Např. J. Dvořák jako globální cesi

⁸³ ČLFA. Statistika faktoringu v ČR v r. 2009 [online].

⁸⁴ ELIÁŠ, K. In BEJČEK, J. Kurs obchodního práva, s. 174.

chápe „případy, kdy věřitel postupuje určitý druh pohledávek – uno actu, případně všechny své pohledávky včetně těch, které vzniknou po uzavření postupní smlouvy.“⁸⁵

Obdobnou definici nalezneme i u Eliáše, který rozumí globální cesí postoupení, při němž „postupitel převádí postupníkovi větší počet svých pohledávek nebo dokonce všechny své pohledávky z určitých obchodních aktivit, přičemž pro globální cesí je charakteristické, že se předmětem postupu stávají i pohledávky vznikající až po uzavření postupní smlouvy, bez toho, že by tato smlouva byla následně doplňována.“⁸⁶

Poměrně stroze se k této otázce vyjádřil Nejvyšší soud, když v judikátu sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003 uvedl: „Obecně lze k této otázce uvést, ... že dohoda o postoupení pohledávek může zahrnovat též větší počet pohledávek (generální resp. globální cese).“ Tuto definici pak převzala např. Škárová, jejíž vyjádření lze parafrázovat tak, že globální cesí je postup, který zahrnuje větší počet pohledávek.⁸⁷

Mezera v legislativní úpravě by měla být zacelena přijetím nového občanského zákoníku. Návrh tohoto v § 1735 obsahuje pod nadpisem postoupení souboru pohledávek ustanovení, že: „Postoupit lze i soubor pohledávek, ať již současných, nebo budoucích, je-li takový soubor pohledávek dostatečně určen, zejména pokud se jedná o pohledávky určitého druhu vznikající věřiteli v určité době nebo o různé pohledávky z téhož právního důvodu.“⁸⁸

Z toho, co již bylo uvedeno, lze tedy zobecnit následující (a v tomto smyslu bude pojem globální cese dále používán v této práci): globální (generální) cese je specifický druh cese, kdy postupitel uno actu postupuje větší množství pohledávek, ať již vzniklých, či v době uzavření smlouvy ještě nevzniklých. Jejím principem pak je, že tyto pohledávky nejsou ve smlouvě vyjmenovány jednotlivě (to ostatně u budoucích pohledávek není ani dost dobře možné), ale jsou určeny na základě určitých společných rysů. To odlišuje cesí globální od pouhé cese více pohledávek jednou postupní smlouvou.

---

⁸⁵ DVORŮK, J. Občanské právo hmotné 2, s. 106.

⁸⁶ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

⁸⁷ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1569.

⁸⁸ Ustanovení § 1735 vládního návrhu zákona občanský zákoník.

Na tomto místě považuji též za zajímavé uvést, že ačkoliv v současnosti platný občanský zákoník globální cesi nezná (a její dovolenost se tak dovozuje prakticky pouze z principu, že co není zákonem zakázáno, je dovoleno a z judikatury Nejvyššího soudu – k tomu ale viz níže), pokud bychom se uchýlili k cesi nucené, tady české právo globální cesi výslovně upravuje. Při smlouvě o prodeji podniku dle § 476 a násl. ObchZ totiž nalezneme v § 477 odst. 1 a 2 úpravu, podle níž na kupujícího přecházejí všechna práva a závazky, na které se prodej vztahuje, a přechod pohledávek se jinak řídí ustanoveními o postoupení pohledávek. Toto ustanovení v sobě zakotvuje zákonné postoupení všech pohledávek souvisejících s prodáváním podnikem (ustanovení § 476 odst. 1 ObchZ) a přitom nevyžaduje jejich jednotlivou konkretizaci, určuje je pouze jejich společnými rysy – souvislost s prodáváním podnikem. Obdobnou úpravu lze nalézt i u smlouvy o nájmu podniku dle § 488b a násl. ObchZ. Představují tak příklady globální cese ex lege.

5. Hlavní problémy provádění globální cese

5.1 Otázka určitosti vymezení předmětu cese

Dle § 37 odst. 1 OZ musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný. Toto ustanovení se uplatní i pro postoupení pohledávky. Hledisko určitosti hraje tedy významnou roli. Ve smlouvě o postoupení pohledávky musí tak být vymezeny nezaměnitelně jednak strany (což nečiní problémy), jednak předmět postupu, tedy pohledávka.

Pokud jde o určitost identifikace pohledávky, jako základní kritéria se používají vymezení předmětu plnění, osoba dlužníka a právní důvod vzniku pohledávky.⁸⁹ Z jiných kritérií lze zmínit ještě např. výši plnění. Obecně pak lze uvést, že vždy postačí takový počet a konkrétnost identifikátorů, které povedou k jednoznačnému a nezaměnitelnému určení postupované pohledávky. Výše uvedený závěr je v podstatě abstrakcí závěrů rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1074/2003 ze dne 26. května 2004, judikátů dospívajících k totožnému závěru lze však nalézt celou řadu.⁹⁰

Tato pravidla jsou pak ještě změkčena v případech, kdy má věřitel (postupitel) za dlužníkem pouze jedinou pohledávku. V takovém případě, v souladu s usnesením Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 776/2004 ze dne 28. června 2006, postačí, je-li postupovaná pohledávka vymezena osobou dlužníka a předmětem plnění. Judikatura Nejvyššího soudu České republiky v oblasti určitosti vymezení pohledávky tak zcela jasně tenduje k co nejnižšímu formalismu, což je třeba přivítat.

Shodně se, pokud jde o kritéria určitosti, vyjadřuje i odborná literatura, když např. Škárová⁹¹ uvádí, že „převáděná pohledávka musí být jednoznačně určena (předmět plnění, osoba dlužníka, příp. právní důvod). Ve smlouvě musí být pohledávka vymezena tak, aby ze smlouvy bylo jednoznačně zjištělné, jaká pohledávka je předmětem postupu, aby ji nebylo možno zaměnit s jinou pohledávkou.“

---

⁸⁹ Nelze je ale brát jako jediné možné nebo obligatorní, k tomu viz závěry rozhodnutí NS ČR sp. zn. 29 Odo 654/2003 nebo sp. zn. 32 Odo 1535/2006, ke stejnému závěru dospívá např. SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 22.

⁹⁰ Např. rozhodnutí NS ČR sp. zn. 29 Odo 1653/2006 nebo sp. zn. 32 Odo 1535/2006.

⁹¹ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

5.2 Budoucí pohledávky jako předmět globální cese

Již bylo zmíněno, že předmětem globální cese bývají mimo pohledávek existujících též pohledávky, které vzniknou teprve v budoucnu. S těmito tzv. budoucími pohledávkami je však spjata řada praktických obtíží, kterými se nyní budu blíže zabývat. Kromě výše už zmíněného problému určitosti se k nim pojí otázky, zda vůbec lze budoucí pohledávku postoupit, kdy takový postup nabývá účinnosti, kdy je postup v rozporu s dobrými mravy, zda lze pohledávku ještě před vznikem postoupit dále, co se stane v případě, kdy budoucí pohledávka vůbec nevznikne, a konečně co nastane v situaci, kdy budoucí pohledávka je z nějakého důvodu (typicky pactum de non cedendo) vyloučena z postoupení.

5.2.1 Pojem budoucí pohledávky a její postupitelnost

Jak doktrína, tak judikatura postupitelnost budoucích pohledávek obecně připouští. Tak např. J. Dvořák připouští, „aby předmětem postupu byla pohledávka budoucí, budou-li splněny obecné náležitosti právního úkonu.“⁹² Stejně tak Eliáš se kloní k závěru, že „se musí důsledně připustit jako dovolené postoupení pohledávek, jejichž vznik má nastat v budoucnosti.“⁹³ I v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003 se uzavírá, že „obecně lze k této otázce uvést, že způsobilým předmětem cese jsou i pohledávky, které mají vzniknout teprve v budoucnu (budoucí pohledávky).“⁹⁴ Ve prospěch postupitelnosti budoucích pohledávek se vyjadřují též Principles, kde se uvádí, že „nepraktičnost požadavku individuální specifikace nebo určení pohledávek v momentě postoupení vedla k rostoucímu obecnému uznání postoupení budoucích pohledávek bez potřeby jakéhokoliv dalšího postupního úkonu v momentě vzniku pohledávky.“⁹⁵

Opačný názor, že pohledávka musí v době postupu alespoň podmíněně existovat, publikovala Škárová⁹⁶ a objevil se ojedinele též v rozhodovací činnosti

---

⁹² DVORÁK, J. Občanské právo hmotné 2, s. 106.

⁹³ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

⁹⁴ A shodně srovnej též rozhodnutí NS ČR sp. zn. 29 Odo 1435/2005 nebo sp. zn. 20 Cdo 2529/2007. Jedná se tedy o konstantní judikaturu.

⁹⁵ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 91.

⁹⁶ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

Nejvyššího soudu ČR⁹⁷, ale celkově zůstává spíše nereflektován. Navíc není bez zajímavosti, že i Škárová uvádí, že budoucí pohledávka je možným předmětem postupu, a až v další větě klade podmínku, aby šlo o pohledávku alespoň podmíněně existující za konkrétním dlužníkem.⁹⁸ Praxe se pak postupováním budoucích pohledávek běžně zabývá, lze proto uzavřít, že budoucí pohledávka je způsobilým předmětem postupu.

5.2.2 Určitost vymezení budoucí pohledávky

Jako první (a klíčový) limit postupu tak je třeba brát až problém určitosti. Na určité vymezení budoucí pohledávky lze *mutatis mutandis* aplikovat závěry uvedené výše k určitosti obecně. Jestliže vymežit předmět postupu v případě jediné existující pohledávky je však většinou snadné, při globální cesi může nastat řada praktických problémů.

Jednotliví autoři akcentují i zde (logicky) nutnost dostatečně určitého vymezení předmětu postupu tak, aby bylo zřejmé, které pohledávky jsou předmětem postupu. Tak např. Eliáš píše, že „při postupování pohledávek ..., které mají vzniknout teprve v budoucnu, je nutné věnovat pozornost jejich určitému vymezení ..., v této souvislosti vzniká praktická obtíž při cesích označovaných jako generální nebo globální.“⁹⁹

Shodně Škárová zdůrazňuje, že „při globální cesi ... je třeba dbát, aby převáděné pohledávky byly ve smlouvě vymezeny dostatečně určitým způsobem a aby již ze smlouvy bylo zřejmé, jaké pohledávky byly předmětem postupu.“¹⁰⁰

Otázkou ovšem je, jak pohledávky vymežit dostatečně určitě. Tento problém se někdy vyřeší sám, a to především v případech, kdy předmětem postupu jsou pouze pohledávky již vzniklé (neboť nejen budoucí pohledávky mohou být předmětem globální cese), nebo v případech, kdy věřitel – podnikatel (u nepodnikatele by takový postup patrně nebyl možný, k tomu viz níže) postupuje veškeré své pohledávky. Eliáš jako nástroje vymezení i v případě globální cese uvádí právní důvod vzniku a osobu dlužníka. Pohledávka, kterou nelze takto vymežit, není podle Eliáše způsobilým

---

⁹⁷ Viz rozhodnutí NS ČR sp. zn. 20 Cdo 1852/2007 ze dne 23. července 2009. V citovaném rozhodnutí se ale vůbec nejednalo o postup budoucí pohledávky a pouze v odůvodnění byla k popisu možného předmětu postupu převzata celá fráze z op. cit. 96.

⁹⁸ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568. Buď jde tedy o protimluy, nebo chápe Škárová pojem budoucí pohledávka odchylně než většina teorie i praxe.

⁹⁹ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

¹⁰⁰ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1569.

předmětem cese.¹⁰¹ K obdobným identifikátorům dochází též J. Dvořák, když uvádí dobu vzniku budoucí pohledávky a určitost osoby dlužníka.¹⁰²

S výše uvedenými názory si dovoluji nesouhlasit. Důvody bohužel nejsou podloženy judikaturou či literaturou, ale lze si podle mě představit dostatečně určité vymezení balíku pohledávek i bez uvedení právního důvodu vzniku, doby vzniku budoucí pohledávky nebo osoby dlužníka. Příkladem může být zajišťovací cese, kdy strany vymezí, že budou postoupeny pohledávky až do určité výše, a to za určitým dlužníkem, ale bez ohledu na právní důvod vzniku. Jednoznačně se tak rozumí, že všechny pohledávky vzniklé za určitým dlužníkem po datu uzavření smlouvy až do chvíle, kdy jejich hodnota dovrší sjednaný limit, jsou předmětem postupu.

Jiným příkladem může být cese pohledávek, které budou vznikat např. v určité omezené době a z určitého právního vztahu, ale za všemi dlužníky postupitele. I zde, jestliže se postupitel a postupník dohodnou, že postupitel postupuje všechny pohledávky na zaplacení kupní ceny, které vzniknou např. v době 1 měsíce po uzavření smlouvy, pak lze jednoznačně určit, o které pohledávky se jedná. Stejně tak dle mého mínění není třeba klást překážky cesi pohledávek, u nichž lze osobu dlužníka určit pouze širším okruhem osob (např. ještě věřitel vybírá z okruhu zájemců ve veřejné obchodní soutěži), ale znám je právní důvod vzniku pohledávky a její rozsah atd.

Argumenty, které by takovéto vymezení předmětu cese podpořily, se však hledají těžce. Lze uvést zásady smluvní volnosti stran, zásadu, že co není zákonem zakázáno, je dovoleno, a též konstantní judikaturu Ústavního soudu ČR preferující platnost smlouvy před neplatností.¹⁰³ Inspirativně se jeví též Principles, jejichž článek 11:102 (2) stanoví: „Budoucí pohledávka vznikající na základě existující nebo budoucí smlouvy může být postoupena, pokud v době vzniku pohledávky, nebo v době, na které se strany shodnou, může být identifikována jako pohledávka, na niž se postoupení vztahuje.“¹⁰⁴ Landoova komise tak nepožaduje žádný obligatorní identifikátor a vystačí si pouze s obecným požadavkem určitosti.

---

¹⁰¹ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

¹⁰² DVOŘÁK, J. Občanské právo hmotné 2, s. 106.

¹⁰³ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 436/05 ze dne 10. července 2008.

¹⁰⁴ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 90.

Ostatně i judikatura Nejvyššího soudu ČR, pokud jde o určitost vymezení pohledávky, působí snahou klást co nejmenší překážky platnosti postupu, např. viz již citované závěry při existenci pouze jediné pohledávky za konkrétním dlužníkem. Obdobně se judikatura vyslovila i ve smyslu neexistence povinných identifikátorů pohledávky.

To nic nemění na tom, že nejčastěji používanými identifikátory budou osoba dlužníka, právní důvod budoucího vzniku pohledávky, její očekávaná výše a velmi často též doba předpokládaného vzniku, resp. omezení této doby, eventuálně navázání určení času na objektivní skutečnost v budoucnu, o níž není jisto, kdy nastane (*dies certus an, incertus quando* nebo *dies incertus an, incertus quando*).

Jako závěr lze uvést, že určitost vymezení pohledávek při globální cesi způsobuje problémy, které se odvíjejí od stádia existence postupovaných pohledávek. Ani u globální cese ale dle mého názoru neexistují obligatorní identifikátory, které by vymezily hranici mezi postupitelností a nepostupitelností pohledávek, nýbrž je třeba v každém konkrétním případě přihlížet k dostupným informacím a účelu postoupení a vymezit pohledávky vždy tak, aby ze všech pohledávek postupitele byly postupované jednoznačně identifikovatelné, a to po celou dobu jejich existence. Pokud je toto splněno, je postupní smlouva dostatečně určitá.

Z toho též vyplývá závěr, že ne každá budoucí pohledávka, resp. ne v každé fázi svého „života“ je způsobilým předmětem postupu. Jestliže totiž v dané fázi neznáme takové množství dat, abychom mohli konkrétní pohledávku oddělit, není v této době platně postupitelná.¹⁰⁵

5.2.3 Postoupení budoucí pohledávky a soulad s dobrými mravy

Kromě problému určitosti je jako druhý mantinel pro možnost postoupit budoucí pohledávku třeba vidět korektiv dobrých mravů. Ten zasáhne především do situace, kdy postupitel postoupí veškeré své budoucí pohledávky. Takové vymezení lze shledávat jako dostatečně určité (dle mého názoru totiž dokonce vylučuje jakoukoliv pochybnost), nicméně ne vždy je přípustné.

---

¹⁰⁵ Nejde ovšem o situaci, kdy je pohledávka vyloučena z postoupení, jako byly uvedeny výše, ale pouze o situaci, kdy nejsme s to vyhovět kritériím určitosti právního úkonu ve smyslu § 37 odst. 2 OZ. K tomu viz SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 18–19.

Tak především v případě, kdy by v pozici postupitele vystupoval nepodnikatel, bude patrně na místě aplikovat absolutní neplatnost takové postupní smlouvy pro rozpor s dobrými mravy.

V případě podnikatelských subjektů lze odkázat na Eliáše, který uvádí: „Ve shodě se závěry soudní praxe v okolních zemích lze i pro okruh českého práva podporovat stanovisko, že cese všech budoucích pohledávek ... zpravidla není v rozporu s dobrými mravy, zvláště, jde-li o postoupení pohledávek z provozu určitého obchodního podniku nebo závodu.“¹⁰⁶ Dokud však nemáme k dispozici postoj soudní praxe, nemůžeme zcela vyloučit, že soudy nebudou reflektovat tento přístup.

Nejvyšší soud ČR navíc v již zmiňovaném rozsudku sp. zn. 32 Odo 293/2002 uvedl, že „i v těchto případech (globální cese – pozn. aut.) platí požadavek dostatečné určitosti při vymezení postupovaných pohledávek ve smyslu § 37 odst. 1 OZ, a to takovým způsobem, aby ze smlouvy bylo jednoznačné a bez pochybnosti zjiitelné, jaké pohledávky představují individualizovaný předmět cese.“ Navíc dále odkázal na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 856/99 ze dne 6. března 2000, kde soud shledal neurčitou právě formulaci „veškeré pohledávky“.¹⁰⁷

Jakkoliv jsem přesvědčen, že vymezení předmětu postupu slovy „veškeré pohledávky“ určité je, neboť jsme schopni u každé pohledávky určit, zda předmětem je, či není, je třeba zohlednit fakt, že Nejvyšší soud se k takovému vymezení staví zdrženlivě, a je tudíž potřeba doporučit, aby smluvci využívali výše navržených kritérií individualizace pohledávek namísto pouhého odkazu na veškeré (budoucí) pohledávky.

5.2.4 Moment účinnosti postupu budoucí pohledávky – smlouvou, nebo až vznikem pohledávky?

Vyřešit je třeba též otázku, kdy postup budoucí pohledávky nabude účinnosti. V zásadě se nabízí alternativa účinnosti ve chvíli, kdy pohledávka vznikne, nebo ve chvíli, kdy je mezi stranami uzavřena smlouva. Stranou ponechávám variantu, kdy si strany účinnost smluví.

---

¹⁰⁶ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497–1498.

¹⁰⁷ Srov. též SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 31.

Cese jako taková je konsenzuálním kontraktem, který má sám o sobě translační účinky, je titulem i modem.¹⁰⁸ Tato obecná charakteristika by hovořila ve prospěch varianty, kdy smlouva znamená též účinnost postupu. Proti této variantě však hovoří všechny praktické důsledky takového postupu – neexistence postupované pohledávky by především znamenala, že se pohledávka v majetku postupníka neobjeví, a ten tak může uplatňovat odpovědnostní mechanismy dle § 527 odst. 1 písm. a) OZ. Takový výsledek není stranami zamýšlený.

I proto se jak teorie, tak judikatura kloní k tomu, že účinnost postupu je vázána na moment vzniku postupované budoucí pohledávky. K tomuto závěru dospívá např. Škárová, když uvádí, že „okamžik postupu pohledávky, která v době uzavření postupní smlouvy ještě neexistuje a má vzniknout teprve v budoucnu (tj. pohledávka budoucí), je totožný s okamžikem, kdy pohledávka vznikne.“¹⁰⁹ Eliáš k tomu dodává, že „fakticky jde o uzavření smlouvy, jejíž účinky, pokud jde o vlastní postup, se odkládají k okamžiku vzniku pohledávky.“¹¹⁰ Obdobně Čech shrnuje, že „jakmile pohledávka vznikne, přejde na postupníka.“¹¹¹ Totožnou formulaci, jako u Škárové nalezneme též v usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 2529/2007 ze dne 30. června 2009.

Lze tedy uzavřít, že budoucí pohledávka přechází do majetku postupníka až v momentě svého vzniku, postupník však i zde své právní postavení odvozuje od postupitele. Čech v této souvislosti uvádí, že „v majetku postupitele se taková pohledávka – striktně vzato – nikdy neobjeví, když od samého počátku své existence bude svědčit postupníkovi.“¹¹²

Zajímavý náhled na věc však podávají Principles, v nichž se v článku 11:202 (2) nabízí následující řešení: „Postoupení budoucí pohledávky je závislé na vzniku postupované pohledávky, ale v tu chvíli nabývá účinnosti zpětně k momentu uzavření postupní smlouvy nebo k jinému momentu, na němž se postupitel a postupník dohodli.“¹¹³ Důvodem pro návrh takové úpravy je pak jednodušší řešení případů, kdy

---

¹⁰⁸ Viz SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 14.

¹⁰⁹ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1568.

¹¹⁰ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1497.

¹¹¹ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 5.

¹¹² tamtéž

¹¹³ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 100.

původní postupitel tutéž budoucí pohledávku před jejím vznikem postoupí znovu jinému postupníku. K tomu ale níže.

5.2.5 Lze budoucí pohledávku před jejím vznikem dále postoupit?

Zajímavou otázkou pak je, zda lze budoucí pohledávku před jejím vznikem ještě dále postoupit, jinými slovy zda neúčinnost platné postupní smlouvy brání další manipulaci s nevzniklou pohledávku.

Pro přípustění takového postupu hovoří situace, že jestliže připouštíme prvotní manipulaci s nevzniklou pohledávku, která v době prvního postupu ještě postupiteli nesvědčí (neboť neexistuje), není důvodu nepřipustit další nakládání s takovou pohledávku, která pak při svém vzniku přejde do majetku té osoby, které svědčí nepřetržitá šňůra platných postoupení. Proti naopak hovoří stará římská zásada *nemo plus iuris transferre potest, quam ipse habet*, neboť pohledávka postupníku nesvědčí, dokud nevznikne.

V této souvislosti lze uvést zejména závěry usnesení Nejvyššího soudu ČR publikovaného pod sp. zn. 29 Odo 1435/2005 ze dne 19. července 2006. Nejvyšší soud zde uvedl, že „předmětem postoupení může být pohledávka splatná i nesplatná, popřípadě pohledávka budoucí či vázaná na podmínku, včetně toho, že postoupení pohledávky nebrání ani její ‚spornost‘. Soudy nižších stupňů však své právní posouzení věci nezaložily na tom, že pohledávku nebylo možno postoupit, nýbrž na tom, že není-li postupník¹¹⁴ věřitelem (a nesvědčí-li mu k postupované pohledávce jiné právo, které jej opravňuje s pohledávku nakládat), nemůže smlouvou o postoupení pohledávky (§ 524 OZ) takovou pohledávku převést na jiného.“ V dané věci se jednalo o situaci, kdy postupní smlouva byla uzavřena o dva dny dříve, než se postupitel stal věřitelem existující pohledávky.¹¹⁵

Závěry tohoto rozhodnutí se tak kloní spíše k variantě nepřipouštějící další postoupení budoucí pohledávky. Jsou však dle mého názoru překonatelné právě tím, že v posuzovaném případě se jednalo o existující pohledávku. U budoucí pohledávky, jejíž

---

¹¹⁴ Správně postupitel.

¹¹⁵ Viz i ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? s. 5.

postupitelnost totéž rozhodnutí připouští, totiž také chybí věřitel postupované pohledávky, a to proto, že budoucí pohledávka ještě neexistuje.

Přesto je třeba shrnout, že vzhledem k nedostatku relevantní úpravy a judikatury nelze s jistotou říci, zda lze budoucí pohledávku dále postoupit ještě před jejím vznikem. S ohledem na výše uvedené rozhodnutí je ale vhodné se k celému problému stavět spíše zdrženlivě.

Problém vzniká i v případě, kdy původní postupitel tutéž budoucí pohledávku před jejím vznikem postoupí znovu, ovšem jiné osobě. Určité východisko lze nalézt v Principles, kde se v článku 11:401 stanoví přednost toho postoupení, které je jako první notifikováno dlužníkovi, ovšem jen za předpokladu, že v čase pozdějšího postoupení postupník nevěděl a ani nemohl vědět o předchozím postupu. Jinak se jako druhé hledisko uplatní hledisko pořadí uzavření postupních smluv.¹¹⁶ Nutno dodat, že ani Landoova komise toto řešení nenabízí jako jediné možné a rozlišuje ještě i řešení, podle něž je rozhodující pouze pořadí postupu podle zásady *nemo dat quod non habet*.¹¹⁷ Osobně se kloním spíše k tomuto později uváděnému řešení s tím, že jestliže tato varianta funguje v českém právu pro případ cese existujících pohledávek, není třeba se od ní odklánět pro pohledávky budoucí.

5.2.6 Co když postoupená pohledávka vůbec nevznikne?

Problémem k řešení je též situace, kdy dojde k platnému postoupení budoucí pohledávky, která ale z jakéhokoliv důvodu vůbec nevznikne. Zde se vztah omezuje pouze na dvojici postupitel – postupník, dlužník z povahy věci v této situaci nevystupuje. Klíčovou roli bude hrát, zda strany sjednaly objektivně dobu, v níž má daná pohledávka vzniknout. Podle tohoto kritéria rozlišujeme dva možné „scénáře“.

Buď je sjednána i doba, během níž má pohledávka vzniknout. V takovém případě pokud pohledávka nevznikne, dojde k situaci, kdy se postupník nestane věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem, a na to právní úprava reaguje ustanovením § 527 odst. 1 písm. a) OZ, které zakládá odpovědnost postupitele.

---

¹¹⁶ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 121.

¹¹⁷ LANDO, O. Principles of European Contract Law, s. 121–122.

Zajímavější je situace v případě, kdy ujednání o době chybí. Zde se totiž při absenci jakékoliv úpravy musíme uchýlit k tomu, že smlouva může zůstat potenciálně též navždy nesplněna, protože se nenaplní podmínka její účinnosti. Výjimečně by se snad mohla nesplnitelnost smlouvy a tím pádem odpovědnost postupitele uplatnit i zde, ale to jen za situace, kdy je z nějakého důvodu zřejmé, že pohledávka již vzniknout nemůže (např. budoucí dlužník, kterého strany vymezily, zanikl bez právního nástupce). Nelze samozřejmě vyloučit ani aktivitu stran v podobě např. dohody o narovnání nebo o zrušení smlouvy.

Je tak třeba doporučit, aby strany používaly ujednání o době vzniku budoucí pohledávky nebo i jiné možnosti s totožným důsledkem (např. ujednání o možnosti odstoupit od smlouvy v případě, že pohledávka nevznikne do určité doby).

5.2.7 Otázka střetu pactum de non cedendo s předchozím platným postupem budoucí pohledávky

Podobné závěry, jako byly uvedeny výše, pak mohou nastat v případě, kdy budoucí pohledávka, platně postoupená, sice vznikne, nicméně je od počátku vázána pactum de non cedendo.

Zde dochází ke střetu dvou ujednání – dřívějšího (avšak neúčinného) postupu a pozdějšího (avšak před vznikem pohledávky sjednaného – k tomu viz níže) pactum de non cedendo. Jako ve velké části této kapitoly se řešení v judikatuře nebo v doktríně nehledají snadno, a je proto potřeba se uchýlit spíše k logické argumentaci. Dle mého názoru je potřeba střet těchto dvou smluv vyřešit ve prospěch pactum de non cedendo a odpovědnosti postupitele dle § 527 odst. 1 písm. a) OZ. Důvodem je výše již uvedená skutečnost, že k účinnosti postupu budoucí pohledávky dochází teprve jejím vznikem. Jestliže je pak již při vzniku vázána pactum de non cedendo, je třeba toto respektovat a chránit dlužníka z právního vztahu, který si do smlouvy pactum de non cedendo sjednal.

Zavrhnout však nelze, alespoň do doby, než bude tato otázka předmětem rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, ani přístup druhý, který preferuje předchozí

postoupení před pactum de non cedendo. Argumenty pro tento názor nachází např. Seidl.¹¹⁸

Pokud by ovšem pactum de non cedendo bylo sjednáno až v době po vzniku pohledávky, již by jejímu postupu nemohlo zabránit, protože pohledávka je v momentě svého vzniku ihned postoupena a postupitel (resp. v daném právním vztahu věřitel) v danou chvíli ani nemůže platně činit úkony týkající se této pohledávky, neboť ta mu nesvědčí. Není tak vyloučena věřitelova odpovědnost za škodu vůči dlužníku způsobenou sjednáním pactum de non cedendo, ke kterému nebyl oprávněn. Pactum de non cedendo takto sjednané samozřejmě nemůže lpět na dané pohledávce ani do budoucna, to by muselo být sjednáno mezi dlužníkem a postupníkem.

---

¹¹⁸ SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 16.

6. Jak platně provést faktoringovou operaci?

Z toho, co bylo výše uvedeno o funkcích faktoringu i o způsobu jeho právního zachycení a o úskalích globální cese, je třeba extrahovat možné varianty, jak provést faktoringovou operaci platně a bez rizik. Lze nalézt více řešení, z nichž nejpoužívanější bude rámcová smlouva a na ni navazující smlouvy o postupu jednotlivých pohledávek nebo smlouva o globální cesi (budoucích) pohledávek, které budou vymezeny přímo v této smlouvě tak, že dalších úkonů nebude již třeba.¹¹⁹

6.1 Rámcová smlouva a následné smlouvy o postoupení pohledávek

První způsob řešení spočívá v uzavření rámcové smlouvy mezi faktoringovou společností a klientem. Tato smlouva sama o sobě není smlouvou o postoupení pohledávek, jde pouze o právní rámec pro následné postupování. Z právního hlediska se jedná o inominační smlouvu uzavřenou podle § 269 odst. 2 ObchZ.¹²⁰

Česká leasingová a finanční asociace v tomto smyslu doporučuje, aby většina podmínek smlouvy o postoupení pohledávky byla sjednána již v tomto rámcovém kontraktu.¹²¹ Podle P. Dvořáka budou součástí smlouvy též „úvěrové limity, které stanovují, jakou výši pohledávek bude faktoringová společnost odkupovat.“¹²²

Na základě této rámcové smlouvy pak budou strany konkrétními smlouvami postupovat pohledávky. V této druhé fázi je pak třeba dbát zejména toho, že cese je dvoustranný písemný právní úkon. Jelikož na základě rámcové smlouvy k postoupení žádné pohledávky nedochází, je třeba požadavek dvoustrannosti vztáhnout i na tyto následné smlouvy. Jejich obsahem bude zejména specifikace postupovaných pohledávek ve smyslu výše uvedených nejčastěji používaných identifikátorů pohledávky.¹²³

---

¹¹⁹ Pro oba tyto způsoby hovoří též jejich využívání v praxi. K tomu srov. i jejich uvedení v ČLFA, Právní základ factoringu [online].

¹²⁰ Shodně viz rozhodnutí NS ČR sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003.

¹²¹ ČLFA, Právní základ factoringu [online].

¹²² DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 567.

¹²³ Shodně ČLFA, Právní základ factoringu [online].

Názory vyjádřené P. Dvořákem¹²⁴ a Grúněm¹²⁵, podle nichž cesní klauzule je již pouze součástí faktury, kterou odesílá klient jak dlužníku, tak v kopii faktoringové společnosti, a tím dochází k postoupení pohledávky na faktoringovou společnost, je třeba odmítnout jako nesprávné. Faktura je jednostranným právním úkonem nevyžadujícím akceptaci ze strany dlužníka a už vůbec ne faktoringové společnosti (postupníka), která ani není stranou smlouvy, na jejímž základě pohledávka vzniká.

Jednoznačně v tomto smyslu vyznívají závěry klíčového rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003, v němž se soud vyjádřil k výše naznačenému postupu následovně: „Podle názoru dovolatelky vyjadřuje cesní doložka vyznačená postupitelem na konkrétní faktuře akcept faktorova generálního návrhu na uzavření smlouvy o postoupení pohledávky, přičemž za tento návrh je třeba považovat ustanovení faktoringové smlouvy upravující postoupení pohledávek. Dovolatelka tím ... napadá závěr odvolacího soudu, podle kterého nebylo možno faktury s cesní doložkou považovat za dohody podle § 524 OZ, a to pro absenci písemné formy, když tyto faktury byly označeny pouze razítkem výstavce a nebyly potvrzeny žalobcem ...; z citovaných ustanovení (§ 43a odst. 1 OZ, § 43c odst. 1 a 2 OZ, § 44 odst. 1 a 2 OZ – pozn. aut.) nepochybně vyplývá nejen požadavek určitosti návrhu na uzavření smlouvy, ale též požadavek obsahové shody návrhu s jeho přijetím (akceptem) jako jedné z podmínek pro uzavření (vznik) smlouvy. Tyto náležitosti však příslušná ustanovení faktoringové smlouvy a cesní doložky na fakturách, pojímané dovolatelkou jako faktorův návrh smlouvy a jeho přijetí, neobsahovaly. Právnímu závěru odvolacího soudu o tom, že k dohodě o postoupení pohledávek ve smyslu § 524 a násl. OZ nedošlo ani na základě faktur s cedovací doložkou, vystavených postupitelem, neboť byly jak na originálech, tak na kopiích označeny pouze razítkem výstavce a nebyly potvrzeny žalobcem, nelze proto vytknout žádné pochybení.“

Nelze též přehlédnout skutečnost, že obě publikace, z nichž jsem čerpal názory ohledně možnosti postoupit pohledávku pouhou fakturou, byly vydány v roce 2005, a to přestože Nejvyšší soud tento postup nepřipustil již v půli roku 2003.

---

¹²⁴ DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 568.

¹²⁵ GRÚŇ, L. Tři F v abecedě podnikatele, s. 22–23.

Jelikož Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí při posuzování této právní konstrukce neshledal jiné vady než právě v neplatnosti cesní doložky v podobě faktury, lze tento způsob doporučit s modifikací spočívající v tom, že cesní doložka bude písemně akceptována faktoringovou společností a tato akceptace odeslána klientovi. Obdobnou radu nalezneme též na stránkách České leasingové a finanční asociace, kde se uvádí, že „postupní smlouva je pak často uzavírána ve formě zvláštního (písemného) právního úkonu dodavatele zboží nebo služeb, kterým dodavatel s odkazem na uzavřenou faktoringovou smlouvu nabízí faktorovi k odkupu konkrétní pohledávku, popřípadě soubor konkrétních pohledávek ... a faktor separátním (písemným) projevem vůle tyto k odkupu nabízené pohledávky do svého vlastnictví přijímá.“¹²⁶

6.2 Smlouva o globální cesi

Druhou možností je smlouva o globální cesi, kterou klient postupuje faktoringové společnosti již v této smlouvě vymezené pohledávky (budoucí i existující, splatné i nesplatné). Oproti prve uvedenému způsobu je výhodou této varianty kompletní ujednání mezi stranami v jedné smlouvě, nevýhodou z toho plynoucí zase nízká flexibilita (vlastně nemožnost faktoringové společnosti odmítnout konkrétní pohledávky) a zejména vyšší nároky na vymezení pohledávek v této smlouvě.¹²⁷ Navíc se může (a pravidelně bude) jednat o pohledávky budoucí, u nichž nemusí v dané fázi existovat dostatek identifikátorů pro platné postoupení. Zde se tak plně uplatní závěry ohledně určitosti uvedené v této práci výše.

O tom, že určitost vymezení pohledávek při globální cesi nelze podceňovat, svědčí i rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1535/2006 ze dne 24. června 2008. Řešená situace spočívala v tom, že strany vymezily předmět postupu jako „pohledávky ve výši 12 436 678,12 Kč za dlužníky, kteří jsou uvedeni v seznamu, jenž je přílohou č. 1 této smlouvy“ (řízení se nakonec vedlo pouze o 6 750 000 Kč, protože právě tato částka přešla v rámci privatizace na žalovanou), což odvolací soud pokládal za absolutně neplatné, neboť „v příloze č. 1 smlouvy je totiž odkazováno na listinu – fakturu č. 001, která však sama o sobě není dostatečně jasná a určitá, jelikož v ní uvedený text odkazující na nekonkrétní dodací listy, blíže neurčené prodejny

---

¹²⁶ ČLFA. Právní základ factoringu [online].

¹²⁷ Shodně též SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 38.

právního předchůdce žalované a časový údaj „duben a květen“ nelze podle názoru odvolacího soudu považovat za dostatečnou specifikaci pohledávky, která má být převedena. Kromě toho podle zjištění odvolacího soudu nesouhlasí ani datum splatnosti faktury č. 001 a v ní uvedená výše fakturované částky s údaji uvedenými v příloze č. 1.“

Nejvyšší soud pak k dovolání uvedl, že „v posuzované věci však pohledávky v celkové výši 6 750 000 Kč nejsou ve smlouvě o postoupení pohledávek nijak určeny, přičemž tato specifikace není obsažena ani ve faktuře č. 001, na níž je v příloze č. 1 smlouvy odkazováno ..., ze zvoleného způsobu identifikace postupované pohledávky není totiž vůbec zřejmé, jakých plnění (dodávek zboží) se právo na zaplacení kupní ceny v částce 6 750 000 Kč vůbec týká.“

Smlouva o globální cesi jako způsob provedení faktoringu tak bude vhodná zejména tam, kde jsou strany schopny okamžitě vymezit postupované pohledávky dostatečně určitě a chtějí docílit následku, kdy postoupeny budou všechny tyto pohledávky bez možnosti další selekce.

7. Následky neplatného postoupení pohledávky

Jestliže jsem v předchozích kapitolách zmínil, že nedodržení náležitostí smlouvy o postoupení pohledávky je sankcionováno absolutní neplatností, je vhodné si ještě vymezit, jaká situace nastane v případě, že přes vůli stran pohledávka platně postoupena není.

Zde rozlišuji několik možných problémů. Především se jedná o otázku, zda dlužník má právo (či dokonce povinnost) přezkoumávat platnost smlouvy o postoupení pohledávky, co se stane v případě, kdy dlužník plní „postupníku“, na nějž ale pohledávka pro neplatnost postupní smlouvy nepřešla. Dále kdo je aktivně věcně legitimován k vymáhání pohledávky a samozřejmě též jak se mezi sebou vzájemně vypořádají postupitel a postupník.

7.1 Postavení dlužníka v případě neplatného postoupení

Nejdříve je nutno se zaměřit na právní postavení dlužníka při neplatném postoupení pohledávky. Podle § 526 odst. 1 OZ dokud není dlužníku postoupení oznámeno postupitelem nebo prokázáno postupníkem, zproští se dlužník závazku splněním postupiteli. Z tohoto ustanovení vyplývá, že účinnost postupu je vůči dlužníku vázána až na moment tzv. notifikace – oznámení postupu postupitelem.¹²⁸ Toto ustanovení je logickým přívěskem § 524 odst. 1 OZ, který nevyžaduje souhlas dlužníka ohledně cese. Jestliže tedy dlužník o cesi neví, považuje za svého věřitele postupitele a tomu také plní.¹²⁹

V této fázi lze rozlišit dvě situace. V prvním případě dlužník notifikován není a plní, v souladu s § 526 odst. 1 OZ, postupiteli. Eliáš dovozuje, že „dokud není dlužníkovi postoupení pohledávky oznámeno, nic se pro něho nemění a má se chovat tak, jak to odpovídá dosavadní podobě obligace. Pro něho platí ten právní stav, který je mu znám.“¹³⁰ Seidl pak nachází též argumenty pro možnost plnit již v tuto chvíli i postupníkovi, pokud se dlužník o cesi dozví jinak.¹³¹ To by v této situaci (neplatné postoupení) ale nemohlo vést ke splnění dluhu a dlužník by byl povinen splnit

¹²⁸ Shodně ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1576.

¹²⁹ Shodně ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1502.

¹³⁰ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1503.

¹³¹ SEIDL, J. Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu, s. 51–52.

postupiteli (věřiteli) a domáhat se žalobou na vydání bezdůvodného obohacení toho, co plnil postupníku.

Naopak v případě, kdy dlužník je notifikován postupitelem, zprostí se i přes neplatnost postoupení svého závazku plněním postupníku. Důvodem je především § 526 odst. 2 OZ, který dlužníku nedává možnost vyžadovat po postupiteli smlouvu o cesi. Dlužník se tak musí spokojit s tím, že je mu cese postupitelem oznámena, a musí se tím řídit. Škárová podotýká, že „plní-li přesto (dlužník – pozn. aut.) původnímu věřiteli, ke splnění dluhu nedochází.“¹³²

Tato konstrukce nachází své uplatnění i v případě, kdy k postoupení platně nedojde. Jak totiž uvádí Eliáš: „Zásadně dlužno trvat na tom, že plnil-li dlužník ve shodě s obsahem postupitelovy notifikace, nemůže mu to být nikdy přičteno k tíži, a zejména není možné dlužníka nutit k novému plnění s argumentem, že k platnému postupu pohledávky nedošlo.“¹³³ Obdobné vyjádření si pak našlo cestu i do judikatury, když např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003 se dochází k závěru, že „za této situace, kdy dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení pohledávky, zaniká jeho závazek splněním postupníkovi i v případě, že smlouva o postoupení pohledávky neexistuje (z jakéhokoli důvodu).“

Naposledy se pak k této otázce Nejvyšší soud výrazně vyjádřil v rozsudku velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 ze dne 9. prosince 2009, když mj. uzavřel, že „je otázka platnosti smlouvy o postoupení pohledávky nerozhodná z hlediska účinku splnění dluhu postupníkovi, oznámí-li dlužníku postoupení pohledávky postupitel“, a dále opakuje to, co bylo uvedeno jako citace z předchozího judikátu.

Zbývá tedy vyřešit situaci, kdy notifikaci neprovede postupitel oznámením, nýbrž postupník prokázáním. Jak dovozuje Eliáš, postupník bude cesi prokazovat „pravidelně předložením smlouvy o postoupení pohledávky.“¹³⁴ Pakliže se takto dlužník se zněním smlouvy o postoupení pohledávky seznámí, nelze mu upírat právo posoudit si její platnost.

---

¹³² ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J. Občanský zákoník II, s. 1576.

¹³³ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1502.

¹³⁴ ELIÁŠ, K. Občanský zákoník, s. 1503.

Touto situací se zabýval již i Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 606/2003 ze dne 1. července 2004, kde dospěl k závěru, že „v případě, že žalobce postoupení pohledávky dlužníku neoznámil, je třeba zkoumat, zda mu žalovaná prokázala postoupení pohledávky smlouvou uzavřenou se žalobcem. Stalo-li se tak, je třeba si položit otázku, zda z vlastního obsahu smlouvy nebo z okolností, jež doprovázely její předložení, mohl dlužník zjistit, že postupitel (žalobce) jednal při uzavření postupní smlouvy v duševní poruše, která jej činila k tomuto právnímu úkonu neschopným (srov. § 38 odst. 2 OZ). Jestliže takovou vědomost dlužníku přičíst nelze, pak platí, že plnění, které dlužník poskytl žalované na základě předložené smlouvy o postoupení pohledávky, mělo v příslušném rozsahu za následek zánik dluhu (§ 559 OZ).“

Nejvyšší soud tedy uložil dlužníku právo (a povinnost) posoudit si v případě prokázání cese platnost postupní smlouvy (je-li k prokázání využita, kdy z odůvodnění uvedeného výše vyplývá též možnost prokázat postoupení jinak) a plnit postupníku až v případě, kdy nezjistil a nemohl zjistit neplatnost smlouvy. V takovém případě pak dojde k zániku dluhu splněním i přes neplatnost postupní smlouvy.

7.2 Kdo má aktivní věcnou legitimaci k uplatnění neplatně postoupené pohledávky

V praxi výraznější obtíže vyvolala otázka aktivní věcné legitimace k uplatnění pohledávky u soudu. Tyto obtíže byly způsobeny rozporem v judikatuře Nejvyššího soudu, který až donedávna existoval. V rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 293/2002 ze dne 21. května 2003 totiž Nejvyšší soud dospěl mj. k myšlence, že „pouze platná smlouva o postoupení pohledávek může mít za následek změnu v osobě věřitele, kdy nový věřitel (postupník) nabývá nejen postupovanou pohledávku, ale spolu s ní též aktivní věcnou legitimaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu.“

Dědič a Čech k tomu dodávají, že „žalující postupník tak ze sporu vyšel poražen, když soud shledal, že smlouva o postoupení pohledávky nebyla uzavřena platně, přestože bylo postaveno najisto, že postupitel dlužníka o postoupení řádně

notifikoval.¹³⁵ Soud tak oddělil rovinu nastíněnou výše – tedy postavení notifikovaného dlužníka – od roviny aktivní věcné legitimace ve sporu.

Důvodem pro takové rozhodnutí pak je smysl ustanovení § 526 OZ, které „je pouze nástrojem ochrany dlužníka pro případ, že svůj dluh splní v souladu s řádně učiněným oznámením postupitele.“¹³⁶ Navíc k tomuto názoru dospěl Nejvyšší soud vícekrát.¹³⁷

Je ale třeba poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu se závěrem opačným. Jedná se o rozsudek pod sp. zn. 32 Odo 201/2004 ze dne 30. března 2005. Nejvyšší soud zde judikoval, že „není-li tedy dlužník oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení a je povinen plnit postupníkovi, je irelevantní, aby soud v tomto případě zkoumal, zda je smlouva o postoupení platná.“

Tento rozpor existoval v judikatuře až donedávna. V současnosti je situace vyřešena, ale poněkud paradoxně ve prospěch druhé varianty. Nejvyššímu soudu totiž byla předložena obdobná věc a senát č. 29 se obrátil na velký senát, aby tento rozhodl.

V rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 ze dne 9. prosince 2009 se tak uvádí, že „oznámením o postoupení pohledávky, adresovaném dlužníku, postupitel vyvolá změnu osoby oprávněné přijmout plnění a také na sebe bere riziko vyplývající z toho, že i v případě neplatnosti ... smlouvy o postoupení pohledávky splní dlužník dluh třetí osobě (postupníkovi) s účinky i pro postupitele ... Ve vztahu mezi postupníkem a dlužníkem nemůže být otázka platnosti postoupení významná, neboť že dlužník nemá zpravidla možnost posoudit, zda ve skutečnosti k postoupení došlo a zda je smlouva o postoupení pohledávky platná. Právní skutečností, na kterou právo váže změnu osoby oprávněné přijmout plnění, je oznámení postupitele dlužníkovi; vůbec není podstatné, zda ve skutečnosti k cesi platně či vůbec došlo ... Lze tedy uzavřít, že notifikační úkon vyvolá zamýšlené právní důsledky – týkající se osoby oprávněné přijmout plnění – i tehdy, jestliže k cesi vůbec nedošlo či smlouva o postoupení byla neplatná ... Otázku, zda pohledávka byla skutečně postoupena a zda postoupení bylo platné, lze řešit jen ve sporu mezi postupitelem a postupníkem ... Není-li podle hmotného práva pro určení

---

¹³⁵ DĚDIČ, J. *Bis de eadem re*, s. 10.

¹³⁶ DĚDIČ, J. *Bis de eadem re*, s. 9.

¹³⁷ Např. rozhodnutí NS ČR sp. zn. 32 Cdo 377/2007 ze dne 29. září 2008.

osoby, která je v důsledku postoupení pohledávky a následné notifikace věřitele dlužníkovi oprávněna přijmout plnění s účinky pro splnění dluhu, rozhodné, zda smlouva o postoupení byla platná a zda k ní opravdu došlo, pak tato okolnost nemůže být významná ani v soudním řízení.“

Důvodem je pak podle Nejvyššího soudu ochrana dlužníka. Soud k tomu dovozuje, že „právní skutečností, na kterou právo váže změnu osoby oprávněné přijmout plnění, je oznámení postupitele dlužníkovi; vůbec není podstatné, zda ve skutečnosti k cesi platně či vůbec došlo. Jinak by dlužník byl v trvalé nejistotě, zda plnil tomu, komu měl. Tato úprava je stanovena právě na ochranu dlužníka. Lze tedy uzavřít, že notifikační úkon vyvolá zamýšlené právní důsledky – týkající se osoby oprávněné přijmout plnění – i tehdy, jestliže k cesi vůbec nedošlo či smlouva o postoupení byla neplatná. Proto je pro právní postavení dlužníka nerozhodné, zda k postoupení pohledávky ve skutečnosti došlo. Pro dlužníka je podstatné, zda postupovaný dluh existuje (a proto jsou mu zachovány námitky proti pohledávce, které mohl uplatnit v době postoupení – § 529 odst. 1 OZ), ale není jeho věcí, kdo jej vymáhá; má splnit dluh podle pokynů věřitele.“

Jinými slovy řečeno, jakkoliv to může působit přinejmenším překvapivě, i neplatný právní úkon způsobí přechod aktivní věcné legitimace, protože dlužník je vázán tím, co mu jeho věřitel oznámil. Jakkoliv s touto argumentací nesouhlasím a přikláním se spíše k té uváděné Dědičem a Čechem, nelze rozhodnutí velkého senátu přehlížet, ba právě naopak má výraznou váhu. Jediné, co lze ještě uvést, je, že soud se ve všech případech zabýval situací, kdy notifikoval postupitel oznámením, a proto by tyto závěry neměly být aplikovatelné na situaci, kdy postup prokazoval postupník a dlužník si mohl učinit jednoznačný úsudek o neplatnosti postupní smlouvy.

Výsledkem bude dle mého názoru bohužel pouze to, že soudy nebudou moci prohlašovat absolutní neplatnost postoupení pohledávky ve sporech notifikovaného dlužníka a postupníka a budou muset přisuzovat povinnost plnit postupníku. Fakticky tak bude vznikat stav, v němž budou plněny neplatné smlouvy s „posvěcením“ soudu, což dle mého názoru není chtěné. Navíc dochází ke znehodnocení procesního institutu aktivní věcné legitimace, která by měla svědčit pouze nositeli hmotného práva, jímž postupník z neplatné cese není.

7.3 Vypořádání vztahů mezi postupitelem a postupníkem při neplatném postoupení pohledávky

V návaznosti na povinnost dlužníka plnit postupníku, je-li mu postoupení postupitelem notifikováno/postupníkem prokázáno, a též na problém aktivní věcné legitimace je třeba rozebrat ještě otázku vypořádání vztahu mezi postupitelem a postupníkem, kdy dlužník splnil postupníku, ač byla smlouva neplatná, a vztahu mezi postupníkem a postupitelem, kdy pro neplatnost se postupník nestal věřitelem pohledávky.

7.3.1 Vypořádání v případech, kdy bylo plněno postupníkovi

Jak jsem vymezil výše, k plnění postupníkovi může dojít zásadně v případech, kdy postoupení je oznámeno postupitelem nebo prokázáno postupníkem. Třetí variantou je pak plnění postupníku na základě oznámení postupitelem a rozsudku soudu, kdy soud, jak bylo uvedeno výše, není oprávněn v řízení mezi postupníkem a dlužníkem přezkoumávat platnost postupní smlouvy, neboť ta je irelevantní.

V každém z těchto případů dochází v majetku postupníka k nárůstu bez právního důvodu. Občanský zákoník na to pamatuje v § 451 odst. 2 institutem bezdůvodného obohacení a stanoví povinnost vydat obohacení – v tomto případě tedy to, co postupník získal od dlužníka. Na podporu lze přidat i výše zmíněný judikát velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 ze dne 9. prosince 2009, když uvádí, že „otázku, zda pohledávka byla skutečně postoupena a zda postoupení bylo platné, lze řešit jen ve sporu mezi postupitelem a postupníkem.“

Shodně vyznívá i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 606/2003 ze dne 1. července 2004. V dané věci se soudy shodly na tom, že smlouva o postoupení pohledávky byla neplatná a že dlužník splnil postupníku, který mu postoupení prokázal. Nenalezly ale shody v tom, kdo na čí úkor se obohatil. Soud I. stupně žalujícímu postupiteli právo na vydání bezdůvodného obohacení vůči žalovanému postupníku přiznal. Odvolací soud ale rozsudek změnil s odůvodněním, že „tím, že žalovaná plnění přijala, vzniklo jí bezdůvodné obohacení, nikoli však na úkor žalobce, ale na úkor dlužníka.“ Nejvyšší soud ale právě rozsudek odvolacího soudu zrušil s odůvodněním, že „plnění, které dlužník poskytl žalované na základě předložené smlouvy o postoupení pohledávky, mělo v příslušném rozsahu za následek zánik dluhu (§ 559 OZ).“ Lze

dodat, že tedy nemohlo jít o bezdůvodné obohacení ve vztahu dlužníka a postupníka a Nejvyšší soud se přiklonil právě k variantě vzniku bezdůvodného obohacení mezi postupníkem a postupitelem.

7.3.2 Odpovědnost postupitele za pravost pohledávky

Specifickým prostředkem ochrany postupníka proti postupiteli je pak odpovědnost postupitele za pravost postupované pohledávky. Tato odpovědnost se dle dikce zákona uplatní pouze při postoupení za úplatu, což ale bude v obchodních závazkových vztazích téměř vždy splněno.

Odpovědnost má místo pouze ve specifických případech. Jestliže je totiž smlouva o postoupení pohledávky neplatná, strany mají vzájemné nároky z bezdůvodného obohacení a úprava odpovědnosti se neuplatní. Shodně vyznívají i závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 1171/2000 ze dne 28. dubna 2002. V posuzované věci šlo o postoupení pohledávky v omylu o podstatných okolnostech (výše postupované pohledávky byla výrazně nižší, než se strany domnívaly), o nichž postupitel věděl. Odvolací soud pak uzavřel, že „byla prokázána existence i určitost postoupené pohledávky ve smyslu § 524 odst. 1 OZ, přestože ze skutkového zjištění vyplynula ke dni uzavření smlouvy o postoupení pohledávky ve výši 1 000 000 Kč pouze existence pohledávky v částce 670 000 Kč, vzhledem ke zvláštní odpovědnosti postupitele za postoupení pohledávky za úplatu podle § 527 odst. 1 písm. a) OZ.“

Nejvyšší soud ale dospěl k závěru, že „dospěl-li odvolací soud ke zjištění, že žalovaní uzavřeli smlouvu o postoupení pohledávky ve výši 1 000 000 Kč za úplatu 150 000 Kč (správně 1 150 000 Kč), ačkoliv pohledávka v této výši neexistovala, byla tato smlouva uzavřena žalovanými v omylu ohledně její podstatné náležitosti, který vyvolal žalobce zamlčením, že mu byla tato pohledávka již částečně zaplacená. Právní úvaha odvolacího soudu o platnosti smlouvy je nesprávná, neboť uzavření smlouvy v omylu neposoudil podle § 49a OZ.“

Avšak jestliže smlouva sama o sobě platná je a pouze pohledávka (její předmět) neexistuje, pak i dle judikatury není následkem neplatnosti pro nemožnost plnění, nýbrž odpovědnost postupitele. Nejvyšší soud tak v rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 453/2004 ze

dne 9. prosince 2004 judikoval, že „vyjde-li najevo, že pohledávka postoupená za úplatu neexistuje, nemá tato skutečnost za následek neplatnost dohody o úplatném postoupení pohledávky, nýbrž nastupuje podle § 527 odst. 1 písm. a) OZ odpovědnost postupitele vůči postupníkovi za to, že se postupník nestal místo postupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem.“¹³⁸

Dle argumentace v tomtéž rozhodnutí je důvodem skutečnost, že zákon v určitých případech „nečiní existenci pohledávky podmínkou (předpokladem) právního úkonu, který se k ní vztahuje“, a jako příklad uvádí mj. právě postoupení pohledávky.

Odpovědnost postupitele tak nalezne uplatnění v situacích, které nemohou být pokryty neplatností smlouvy o postoupení pohledávky a následným vydáním bezdůvodného obohacení, a to proto, že zákon nestanoví existenci postupované pohledávky jako podmínku pro platnost cese.

---

¹³⁸ Shodně i rozhodnutí NS ČR sp. zn. 32 Odo 976/2003 ze dne 23. listopadu 2004.

8. Závěr

V této práci jsem se zabýval vybranými otázkami týkajícími se postoupení pohledávky. V první věcné pasáži jsem se věnoval zákonným záповědím postoupení. Zde považuji za nejdůležitější zejména kritické posouzení současného znění § 525 OZ a též nevhodně zvolenou koncepci neplatnosti, která je dle českého práva u cese vždy absolutní. Jako pozitivní naopak vidím navrhované znění téhož ustanovení v návrhu nového občanského zákoníku, které by mělo vyřešit celou řadu aplikačních obtíží a též přesun k modernější úpravě relativní neplatnosti.

V další části práce jsem rozebíral podrobně pojem faktoringu. Zde se mi podařilo dospět k definici faktoringu, která má kořeny ekonomické, protože v platném právu zakotvení faktoringu chybí. Dále jsem popisoval jednotlivé typy faktoringu a v souvislosti s tím jsem se pokusil o právní zařazení jednotlivých pojmů používaných ekonomy. V závěru kapitoly jsem nabídl též řadu statistik ukazujících význam a využití této alternativní formy financování v praxi.

V nejspornější kapitole jsem se pak zabýval problematikou globální cese budoucích pohledávek. Zde jsem se potýkal s faktickou absencí nejen zákonné úpravy, nýbrž většinou i judikatury a doktríny. Jako k jedinému z mála pevných bodů jsem alespoň dospěl v závěru, že v českém právu je možná jak globální cese, tak cese budoucích pohledávek, což jsem doložil judikaturou i závěry teorie. Na druhou stranu jsem byl nucen uvést, že přes připuštění globální cese budoucích pohledávek judikaturou Nejvyššího soudu nám chybí návod, jak globální cesi platně provést. Kritice jsem podrobil formulace uváděné některými teoretiky mířící na existenci obligatorních identifikátorů, oporu pro své názory jsem hledal spíše v Princípech evropského smluvního práva. Dospěl jsem k názoru, že globální cese budoucích pohledávek je platná tehdy, jestliže lze o každé v budoucnu vzniknuvší pohledávce s jistotou říci, zda byla součástí cese nebo nikoliv.

V druhé části této kapitoly jsem se pak zabýval jednotlivými podotázkami postupu budoucích pohledávek a zde se nejcitelněji projevila absence použitelných zdrojů. Podařilo se mi dospět alespoň k podloženému řešení ohledně momentu účinnosti postupu budoucí pohledávky, který nastává až jejím vznikem. Ve zbytku jsem

poskytoval spíše vlastní řešení, která nemohou být dostatečně podložena, a jejichž význam tak může být v budoucnu relativizován. Také proto jsem se snažil uvádět též opačné možnosti a poskytovat případné argumenty jim svědčící, než jsem zdůvodnil, ke které alternativě se kloním a proč.

V kapitole věnované navrženému průběhu faktoringové operace jsem nastínil dva možné postupy a blíže je rozebral i z hlediska judikatury Nejvyššího soudu, která je ke každému z těchto způsobů k dispozici. V případě rámcové smlouvy jsem pak nemohl neopomenout skutečnost, že Nejvyšší soud neshledal platným postup, při kterém se k rámcové smlouvě už přidávala jen jednostranná cesní doložka. Přesto se tento postup i po negativním vyjádření Nejvyššího soudu nadále v teorii objevuje. Při druhém postupu, tedy globální cesi pohledávek, jsem již jen odkázal na výše uvedená stanoviska ohledně obtíží provedení globální cese.

V závěrečném oddíle jsem se zabýval následky neplatného postupu pohledávky. Zde jsem dospěl především k závěru, že dlužníku zásadně nepřísluší zkoumat platnost postoupení a že dlužník musí plnit postupníku, i když postup platný není, byl-li mu postup notifikován. Dále jsem se věnoval otázce přechodu aktivní věcné legitimace na postupníka na základě neplatné smlouvy o postoupení, kde jsem konfrontoval rozpor v judikatuře a jeho nové řešení rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu. V této fázi jsem tedy byl nucen dospět k překvapivým závěrům o tom, že nikoliv postupní smlouva, nýbrž notifikace způsobí přechod aktivní věcné legitimace z postupitele na postupníka. S tímto názorem jsem se neztotožnil a podpořil jsem spíše argumenty opačné.

Celkově bych tedy shrnul, že nastolených cílů jsem, alespoň z větší části, dosáhl, nicméně zejména u problematiky faktoringu a globální cese pohledávek jsem se musel vypořádat s nedostatkem právní reglementace i judikatury, a řada mnou zastávaných názorů tak nemusí v budoucnu mít adekvátní vyjádření v odborné literatuře, judikatuře, či legislativní praxi.

SEZNAM LITERATURY

BEJČEK, J.; ELIÁŠ, K.; RABAN, P. a kolektiv. *Kurs obchodního práva : Obchodní závazky*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-781-4.

ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*. 2008, č. 12, s. 4–12.

DĚDIČ, J.; ČECH, P. Bis de eadem re aneb dvakrát o tomtéž (a pokaždé jinak). *Právní rádce*. 2008, č. 11, s. 4–10.

DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-8075357-473-4.

DVOŘÁK, L. *Factoring – postupování pohledávek jako předmět podnikání*. Praha, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva.

DVOŘÁK, P. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. vydání. Praha : Linde, 2005. ISBN 80-7201-515-X.

ELIÁŠ, K. a kolektiv. *Občanský zákoník : Velký akademický komentář, 2. svazek, § 488 až 880*. 1. vydání. Praha : Linde, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1.

GRUŇ, L. Tři F v abecedě podnikatele – faktoring, forfaiting, franšizing. *Právo a podnikání*. 2005, č. 4, s. 21–27.

LANDO, O.; CLIVE, E.; PRÜM, A.; ZIMMERMANN, R; *Principles of European Contract Law : Part III*. 1st ed. The Hague : Kluwer Law International, 2003. ISBN 90-411-1961-2.

PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009. 978-80-7357-444-4.

POLOUČEK, S. a kolektiv. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7.

SEIDL, J. *Postoupení pohledávky z obchodněprávního vztahu*. Praha, 2009. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva.

ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M. a kolektiv. *Obchodní zákoník : Komentář*. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-487-2.

ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880 : Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Česká leasingová a finanční asociace. *Charakteristika factoringu* [online]. S.l. : ČLFA, 2009, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://clfa.cz/index.php?textID=56>>.

Česká leasingová a finanční asociace. *Právní základ factoringu* [online]. S.l. : ČLFA, 2009, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://clfa.cz/index.php?textID=91>>.

Česká leasingová a finanční asociace. *Statistika factoringu v ČR v r. 2009* [online]. S.l. : ČLFA, 2010, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný ve formátu XLS z WWW: <http://clfa.cz/statistiky_factoring/statistika2009_4q.xls>.

Česká leasingová a finanční asociace. *Zpráva o stavu a vývoji nebankovního leasingového, úvěrového a factoringového trhu v ČR v r. 2009* [online]. S.l. : ČLFA, 2010, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný ve formátu DOC z WWW: <http://clfa.cz/statistiky/zprava_o_stavu_trhu_2009.doc>.

Česká leasingová a finanční asociace. *Zpráva o stavu trhu 2009 – grafy* [online]. S.l. : ČLFA, 2010, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný ve formátu XLS z WWW: <http://clfa.cz/statistiky/zprava_o_stavu_trhu_2009_grafy.xls>.

Česká leasingová a finanční asociace. *Zpráva o stavu trhu 2009 – žebříčky* [online]. S.l. : ČLFA, 2010, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný ve formátu XLS z WWW: <http://clfa.cz/statistiky/zprava_o_stavu_trhu_2009_zebricky.xls>.

Česko. Vláda. *Vládní návrh zákona občanský zákoník* [online]. Sněmovní tisk 835/0, část č. 1/3. Praha : 2009, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=835&CT1=0>>.

MATULA. J. Faktoring, leasing nebo úvěr? In *Bankovníctví* [online]. S.l. : Economia, 30. 11. 2005, [cit. 18. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-17311760-factoring-leasing-nebo-uver>>. ISSN 1213-7693.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění = **OZ**

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění = **ObchZ**

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění = **OSŘ**

NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

ASSIGNMENT OF DEBT RESULTING FROM BUSINESS RELATIONS, GLOBAL ASSIGNMENT, FACTORING

SUMMARY

The purpose of my thesis is to analyse selected issues of assignment of debts from business relations. The thesis examines the problems of prohibition of assignment in certain cases, factoring and bulk assignment. It also focuses on assignment of future debts and on consequences of invalid assignments.

The thesis is composed of eight chapters. Chapter One is introductory and defines the aim of the thesis and methods of work used. Chapter Two serves as necessary basis by defining assignment, parties to the assignment and points at relevant legislation.

Chapter Three examines prohibition of assignment. The chapter consists of three parts. Part One addresses the legal grounds of unassignability. Part Two investigates the conception of invalidity under Czech law and its legitimacy in assignment. Part Three focuses on questionable grounds and answers whether they do evoke invalidity of assignment.

Chapter Four is subdivided into five parts and focuses on factoring. Part One defines the term factoring. Part Two looks at its functions. Part three distinguishes types of factoring. Part Four provides data showing use of factoring in Czech Republic. Part Five concerns on legal basis for factoring.

Chapter Five concentrates on problems resulting from bulk assignment of future debts. It is divided into two parts. Part One focuses on identification of debt in assignment. Part Two addresses various problems of assignment of future debts arising under Czech law.

Chapter Six brings possibilities how to perform factoring operations validly under Czech law. It consists of two parts. Part One serves the option of general agreement and future special assignments, Part Two examines alternative of bulk assignment.

Chapter Seven focuses on consequences of invalid assignment. This chapter is split into three parts. Part One determines status of the debtor after invalid assignment. Part Two examines the problem whether invalid assignment moves the right of action on the assignee. Part Three investigates the settlement between assignor and assignee after the assignment is found invalid.

Chapter Eight draws conclusions of the research done in the thesis.

KLÍČOVÁ SLOVA (KEY WORDS)

pohledávka = debt

postoupení = assignment

faktoring = factoring